

Ilaqtariinnermut Pisortaqarfik – Familiedirektoratet

Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinneq 16.-18. november 2004

***”Meeqqat ilaqtariillu pillugit suliffiit akimorlugit
suleqatigiinneq”***

NALUNAARUSIAQ

Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik

Box 260

3900 Nuuk

tlf. 34 50 00

fax 32 45 47

e-mail ilapi@gh.gl

nittartagaq www.nanoq.gl/ilapi

IMAI		Qup.
Aallaqqaasiut	4
Eqikkagaq	5
Immikkoortoq 1	Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnerup tunulequtaa aaqqissuunneralu.....	7
Immikkoortoq 2	Isumasioqatigiinnissamut qaaqqusissut	11
Immikkoortoq 3	Inuiaqatigiit peqqissusaat meeqqani takullugu – ilanngussaq Birgit Niclassenimit.....	12
Immikkoortoq 4	Ilaqutariinnik isiginninneq pissuserinnermullu tunngaviit Suliassiissutit saqqummiussallu.....	18
Immikkoortoq 5	Suleqatigiinneq – ullumikkut – najukkani qitiusumillu Suliassiissutit saqqummiussallu.....	26
Immikkoortoq 6	Suliffiit akimorlugit meeqqanik ilaqutariinnillu pitsaasumik sullissinissamut suut sunniuteqarnerpaappat? Suliassiissutit allattuiffillu <i>mind map</i>	28
Immikkoortoq 7	Suleqatigeeriaatsit nutaat, qanoq iliorsinnaavugut? Suliassiissutit saqqummiussallu	30
Immikkoortoq 8	Assigiimmik suliallit inassutaat iliuusissatullu pilersaarusiaat Suliassiissutit saqqummiussallu.....	40
Ilanngussat		48
A	Peqataasut allassimaffiat	
B	Pisussat	

Aallaqqaasiut

Naalackersuisut Inatsisartullu ilaqutariit atugaannik pingaartitsipput. Aningaasaqarnermut Inatsimmi 2004-mi aningaasat immikkoortitat sammisassat assigiinngitsut piviusunngornissaannut atugassiaapput, tamakkununnga ilaalluni isumasioqatigiinneq ilaqutariinnermut tunngasut pingaarnertullugit.

2004-p aallartinnerani Naalackersuisut oqaluuserisimasaat tunngavigalugit suliniutissat ilusilersorneqarput naalackersuinikkut pingaarnertut anguniakkat, sammisassat aalajangersimasut qanorlu aaqqissuunnissaat ilanngullugit.

Pingaarnerusutut anguniagaq tassaavoq ataatsimut isiginnilluni piffissarlu ungasinnerusiq isigalugu ilaqutariinnut politikkilliornissaq Ilaqutariit Ukiuisa qulit 2004-2014 ingerlanneqarneranni.

Novembarip 16-ianiit 18-iannut 2004 oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinneq "Meeqqat ilaqutariillu pillugit suliffiit akimorlugit suleqatigiinneq" ingerlanneqarpoq, tassani peqataallutik sulianik ilinniagallit isumaginninnermik ingerlatsivinnersut, kulturimik ilinniartitaanermillu ingerlatsivinnersut, pitsaaliuinnermik siunnersortit, ulluunerani paaqqinnittarfinni sulisut aammalu politikerit storfillillu.

Nalunaarusiami uani oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnerup tunulequtaa aaqqissuunneralu allaaserineqarput kiisalu peqataasut siunnersuutaat inassutigisaallu eqikkarlugit ilanngunneqarlutik. Nalunaarusiaq suliarineqarpoq isumasioqatigiinnermit allallugit tunniunneqarsimasut tunngavigalugit.

Eqikkagaq

Ilaqutariinnut tunngasut pingaartinneqarnissaannik Naalakkersuini Inatsisartunilu aalajangikkat tunngavigalugit 2004-p aallartinnerani ukiup sinneranut pisussat pilersaarusiorneqarput.

Taakkununga ilaavoq ilaqtariinnut tunngasumik isumasioqatigiissitsinissaq.

Aaqqissuunneqarnissaa pisortaqrarfiit akimorlugit attaveqatigiittut suleqatigiinnut tunniunneqarpoq. Assigiinngitsunik suliaqrarfiit akornanni ilaqtariinnut tunngasut pillugit oqaloqatigiinnissaq annertusarniarlugu ataatsimeeriaaseq allakkajaaq siunniunneqarpoq.

Inunnik sumaginninnerup, peqqinnissaqrarfiup, kultureqarnerup ilinniartitaanerullu iluini sulialinnut, Namminersornerullutik Oqartussani KANUKOKAmilu politikerinut atorfilittaannullu qaaqqusissummini Naalakkersuisunut ilaasortap Asii Chemnitz Narupip pingaartillugu taavaa ilaqtariit tassaasut inuiaqatigiinni inunnilu ataasiakkaani toqqaviit pingaarnertit. "Ilaqtariit pitsaasunik atugassaqtinnerisigut kinguaariit peroriartortut pitsaasumik ineriartornissamut periarfissinnaavagut kinguaariinnullu tamanut pitsaasumik tunngaviliilluta." Ilanngullugu eqqaavaa isumasioqatigiinneq siumut isiginnilluni ingerlanneqassasoq, ineriartornissamut periarfissanik tikkuussisoqassaaq taakkulu piviusunngortinnissaannut tunngavissanik.

Nakorsaq Birgit Niclasen, Nuuk, saqqummiussaqrarpoq qulequtalimmik "Inuiaat peqqissusaat meeqqani takullugu". Tassani inuiaqatigiinni peqqinnissakkut ajornartorsiutit, anguniakkat takorluukkallu Kalaallit Nunaanni meeqqanut inuusuttunullu tunngasut eqqartorpai. Aammalu peqqinnissakkut ajornartorsiutit anguniakkallu imminnut ataqtatigiissutaat, anguniakkallu ajornannginnerusumik anguneqassappata pingaarnertigut sunik suliniuteqartoqassanersoq.

Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnermi ullut siullianni ilaqtariinnermik isiginninneq pissuserinnermilu tunngaviit assigiimmik sulialinnit akuleriiaarlunilu suleqatigiinnit oqallisigineqarput. Arlalinnit oqaatigineqarpoq qangaanersoq ilaqtariinnermut ilisarnaataasoq ataqtatigiinneruneq, imminnut qaninneruneq, ilaqtariit taamani qallikkut misigissutsitigullu ataatsimoortutut misinnarnerusut. Ullumikkullu ilaqtariinni ersiutaasut inuttut ataasiakkaajuneq, inunnut ataasiakkaanut piumasaqarneruneq, avissaartuunneq, uisakajaaruneq, ilaqtariit angerlartarfittuunerusoq atuuttut pisortanillu pinngitsuuisinnaannginneq nammineersinnaanerlu ilaqtariit ilisarnaatigigaat.

Pissuserinnermi tunngavittut taakkartorneqarput oqaloqatigiinnermi naligiinneq, inussiarnerneq, ataqqeqatigiinneq, nammineq akisussaaneq. Suleqatigiit arlallit kissaatigaat pissuserinneq "etik" oqaatsillu tassunga tunngatillugit atortakkagut pillugu oqallinnissaq.

Suliffeqrarfiit assigiinngitsut akornanni meeqqat ilaqtariillu pillugit ullumikkut qanoq suleqatigiittoqarpa? Najukkani qitiusumillu suleqatigiinnerunissamut aporfiit suuppat?

Suleqatigiit saqqummiussinerat malillugu suleqatigiinneq sumiiffinni assigiinngitsuni assigiinngilaq. Ilaanni eqartumik ingerlavoq allanilu ingerlalluarluni, suliniarnermili ataatsimut anguniagassat kiisalu soorlu namminersornerusut kommuunillu akornanni suliassanik agguaassineq amigaataapput.

Ilaatigut nipangiussisussaataaneq suliffiit akimorlugit suleqatigiinnermi akornutaasutut misinnartartoq oqaatigineqarpoq. Suleqatigiinnermi aporfiit ilaattut taaneqarput aaqqissuussinermi nukissatigullu ajornartorsiutit, allaffissorpallaarneq, qitiusumik ilaqutariinnut politikkeqannginneq suliffeqarfiillu akimorlugit suleqatigiinnissamut pisussaaffeqarneq amigaataasoq.

Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnermi peqataasunut suliassiissutigineqarpoq oqaaseq ataaseq marlulluunniit atorlugit suliffiit akimorlugit pitsaasumik suleqatigiinnermut sunniuteqarnerpaatut isigisartik oqaasertalissagaat. Oqaatsit tamakku titartakkami *mind map*-imi allattorlugit aaqqissuunneqarput. Kingornatigullu pointilersuinnermi suleqatigiinnermi "politikkiput anguniakkat ersarissut" aamma "eqaatsumik pissuseqarneq" ajugaapput.

Isumasioqatigiinnerup sinnerani ilaqutariit pillugit suliffiit akimorlugit najukkani qitiusumillu suleqatigiinnerup ineriartornissaanut nutarsarnissaanullu siunnersuutiniq oqaasertalersuinnermut atorneqarpoq.

Siunnersuuterpassuillu saqqummiunneqarput. Arlalinnit matu ataasiinnaq aqqusaarlugu sullinneqartarnissaq aamma ilaqutariinnut susassaqarfik kiisalu siusissukut iliuuseqartarnissaq taaneqarput. Aammattaaq suliffiit akimorlugit suleqatigiinnerup pitsaanerumik ataqatigiissarneqarlunilu aaqqissuunnissaa aammalu piginnaanngorsaanerit saqqummiunneqartuni akulikinnerit ilagaat. Amerlapput nukissat annertunerunissaannik suliffiillu akimorlugit suleqatigiinnerup pingaartinneqarnerunissaanik pisariaqartitsinermik saqqummiisut.

Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinneq naggaserlugu ataatsimoorussamik ilaqutariit peqqissut aallaavigalugit ilaqutariinnik isiginninneq aammalu ilaqutariinnik sullissinermi pissuserinnermi tungaviit ataatsimoorussat oqaasertalersorneqarput.

Assigiinnik suliallit siunnersuusiorput iliuusissatullu pilersaaruserlutik malitseqartitsinissaq eqqarsaatigalugu. Siunnersuutit ilagaat: suliffiit akimorlugit angalasartoqatigiit, najukkani pikkorissartitsinerit "inoqataanermit tarnillu pissusaatigut kingornussat meeqqap ineriartorneranut sunniutaat" pillugit, suliffiit akimorlugit suleqatigiinneq nukittorsarniarlugu qitiusumik allaffeqarfimmi aaqqissuussinerup allangortinneqarnissaa, innuttaasut atugaannik ilisimatusarfimmik pilersitsinissaq suliaminnullu pikkorissat attaveqatigiiffiiniq pilersitsineq.

Immikkoortoq 1 Oqaloqatigiilluuni isumasioqatigiinnerup tunulequtaa aaqqissuunneralu

Oqaloqatigiiluni isumasioqatigiinnermut tunulequtaa tassaavoq

- 2004-mut Aningaasanut Inatsimmi kontumut pingaarnermut 30.14.27-mut, allassimavoq 2004-mi ilaqutariinnut tunngatillugu isumasioqatigiittoqassasoq.
- Siumup Inuit Ataqtatigiillu akornanni naalackersuisooqatigiinnissamik isumaqtatigiissummi 8. december 2002-meersumi kiisalu 13. september 2003-meersumi pingaartinneqarpoq ilaqutariit meerartallit, isertitakitsut akunnattumillu isertitallit atugaannik pitsanngorsaaneq, sulisoqarnermut, ilinniaqqinnissamut isumaginninnermullu politikkit aqutigalugit; ilaqutariittut inuunerup nukittorsarneqarnissaa pilersaaruserluakkanik ataqtatigiissaakkamillu suliniutit aqutigalugit, kiisalu ilaqutariinnik katsorsaasarfinnik pilersitsinikkut; kiisalu anguniakkat suliniutillu arlallit ilaqutariinnut toqqaannartumik toqqaannangitsumilluunniit nukittorsaataasut.
- Ataatsimut isiginnittumik ungasinnerusorlu eqqarsaatigalugu ilaqutariinnut politikkimik ilusiliinissaq
- Ilaqtariit ukiuisa qulit 2004-2014 aallartinneqarnerat.

2004-mi suliniutinut atatillugu 2004-p aallartinnerani suliassamut nassuiaasiortoqarpoq. Tassani ilaatigut allassimavoq:

“... ”

Ilaqtariissusermut tunngasunik isumasioqatigiissitsinissaq pillugu

Isumasioqatigiinnermi ilaqutariit inuiaqtatigiit ineriartorneranni allannguutigisimasaannik ataatsimut paasinninnermik kiisalu ilaqutariit ullumikkut inuiaqtatigiinni inuttaqarnermut ilusilersugaanermullu, naleqassutsimut, inooriaatsimut, inuunermi pissutsinut, inuunermi atugassarititaasunut, akerleriissuteqarnermut/ajornartorsiutinut kiisalu ilaqutariit inuiaqtatigiillu akornanni suliassanik akisussaaffimmillu agguataarinermut tunngatillugu ullumikkut ilaqutariinnik ataatsimut paasinninnermik pilersitsisoqassaaq.

Ataatsimut paasinninneq meeqqat ilaqutariillu meerartallit samminerullugit isumaginninnermik suliaqartut, peqqissaanermik suliaqartut ilinniartitaanermilu suliaqartut akornanni akimut Suleqatigiit allaaserinninnissaannut, misissueqqissaarnissaannut oqallinnissaannullu aallaaviliisuussaaq. Siunissaq eqqarsaatigalugu naliliineq suut tamaasa ilanngullugit; piviusunngortitsinissamut ineriartornissamik periarfissat tunngavissallu tikkuartorneqassapput. Isumasioqatigiinneq akimut suleqatigiinnermik nukittorsaanissaq siunertaralugu isumassarsiortitsissaaq, oqqassaarissalluni suliatigullu nammineq kinaassutsimik unammillertitsisuussalluni.

Isumasioqatigiinnermi anguniakkat ilaat:

- *Pineqartut sorliit kiisalu isumaginninnermik, peqqissaanermik atuartitsinermillu suliaqartuni qitiusumik suliaqatigiit qanoq ilillutik ilaqutariit ulluinnarni inuunerannut tapersersuisinnaallutillu tapersersuisussaansut taamaalillutillu ilaqutariinni tamani pingaartumillu ilaqutariinni*

tapersorsorneqarnissamik immikkut pisariaqartitsisuni pitsaasumik ingerlasinnaanermik qularnaareqataasinnaanersut erseqqissassallugu.

- *Ilaqutariinnut isiginneriaaseq tunngaviusumillu ileqqorissaarnerup siunissami pisortat ilaqutariinnut attaveqarnerannut kiisalu suliaqaqatigiit akornanni suleqatigiinnermi ataatsimut aallaaviususaaq erseqqissassallugit.*
- *Siunissami tamakkiisumik, anguniagaqartumik ataqatigiissaakkamillu pisortanit ataatsimut suliniuteqarnissamut tunngavissanik erseqqissaanissaq.*
- *Suleqatigiinnissamut ataatsimiititaliamik assigiinngitsunik sulialinnik inuttalimmik ineriartortitseqqinnissamut aalajangersimasumik kaammattuuteqarnissaq.*

Aaqqissugaanera piffissaalu

Ilaqutariinnut ukiorititaasumi ingerlatat aqunneqarnerat Ilaqutariinnermut Pisortaqaarfimmit isumagineqassaaq, sulisut tassaassallutik aqutsinnermut allattoqaarfimmi sulisoq ataqatigiissaarisuusussaaq, isumagininnermut immikkoortortami meeqqanut inuusuttunullu siunnersorti, ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinnut immikkoortortami sulisoq, pisortamut akisussaassuseqarlutik.

Pisortaqaarfiit akimorlugit attaveqaqatigiinnik pilersitsisoqarpoq makkuninnga inuttalinnik: aqutsisoqatigiit, MIPI-mi sulisoq aamma Peqqissutsimut Pisortaqaarfimmit sulisoq kiisalu Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Pisortaqaarfimmit sulisoq peqataasoralugit pisortaqaarfinit attaveqaqatigiittartunik pilersitsisoqassaaq. Attaveqaqatigiit suliasaraat pingaartumik isumasioqatigiinnermut immaqalu aamma ullunut sammisaqarfiusunut ilaqutariillu ukiuanni ingerlatassanut isumassarsianik tusarliisarnissaq.

Pisariaqartillugu inunnik aalajangersimasunik sulialinnik allanik avataaneersunillu attaveqaqatigiit ilaneqartarsinnaapput...”

Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnerup piareersarnerani anguniakkat suliassiissutillu erseqqissarneqarput, tak. Ataani allassimasoq:

“Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnerup siunertaraa

- *Meeqqat ilautariillu pillugit suliffiit akimorlugit suleqatigiinnerup pitsanngorsarnissaa nutarsarnissaalu*
- *Isumagininnermut, peqqinnermut- aammalu kulturikkut ilinniartitaanikkullu ingerlatsiviit akornanni oqaloqatigiinnermik aallartitsinissaq*

Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnermi peqataasunut suliassiissutit aalajangersimasut:

- *Ilaqutariinnut isiginninneq pissuserinnermullu tunngaviit pillugit oqaasertaliinissaq, pisortat ilaqutariinnut meerartalinnut attaveqarnerini assigiinngitsunillu suliallit suleqatigiinnerminni siunissami ataatsimut tunngavigisinnaasaannik*
- *Ilaqutariit pillugit suliffiit akimorlugit – najukkani qitiusumillu - suleqatigiinnerup ineriartortinnissaanut nutarsarnissaanullu inassuteqatinik erseqqissunik oqaasertaliinissaq.” Ullut ingerlanissaannut pilersaarummit agguanneqartumit issuagaq)*

Cafémi isumasioqatigiinneq – ataatsimeeriaaseq allakkajaaq

Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnermut isumassarsiaq cafémi isumasioqatigiinnermik tunngaveqarpoq, ataatsimeeriaaserlu taanna allakkajaajuvoq.

“Cafémi isumasioqatigiinneq pissutsimigut pisortatigoorpalaartuunngilaq, peqataaffigiuminarluni, toqqissismanarluni, tikilluaqqusaasutut misigisimanarluni peqataafigerusunnarlunilu. Cafémi isumasioqatigiinnermi siunertaavoq oqaloqatigiinnissaq attaveqaqatissanillu ujartuinissaq.

Cafémi isumasioqatigiinneq sumut atorpeqarsinnaava?

Qulakkeerniarlugit:

- *Kikkut tamarmik tusarnejarnissaat*
- *Sammisanik itisiliinissaq*
- *Ilikkagaqarnissaq*
- *Paasineqarnissaq*
- *Attveqaqatigiinnerup nukittorsarnissaa*

Takorlooriaruk ini ammasoq anginngitsunik nerrivilik, amerlanerpaamik tallimanik issiavittalinnik. Nerriviit qaleqarput, naneruuteqarlutik naasoqarlutillu. Immaqalu tamarmik allagartannguamik normulernejarsimapput. Qaavaniipportaaq pappialarsuaq allaatillu qalipaattillit.

Inimi illugiinnik seqertitsiveqarsinnaavoq ilitsersuutiniq seqertitsinnermi erseqqissumik takuneqarsinnaasunik. Inimut iseraanni nipilersuut sallaatsumik tusaaneqarsinnaassaaq, soorlu cafémut iseraanni taamaattartoq, tassami ataatsimiinnermi peqataasussat cafémi isumasioqatigiinniarlutik isaagaluttuarput!

Siunertaavoq tusarnaarsinnaanissamut eqqarsaqatigiillunilu ineriartortitsisinnaanissamut periarfissinissaq, kikkut tamarmik peqataafigisimasaannik.

Eqqarsaqatigiinnissamut tusarnaarniarutta immitsinnut tusarnaartariaqarpugut. Nerriviit akornanni ‘pulaaqattaalluta’, inerititat nerrivimmiit nerrivimmuut allamut ingerlatittarlugit oqaloqatigiinnerup immikkoortorpassui ikaartiterlugillu sooq katitsissavagut. Taamaalilluni ataatsimoorussamik pinngortoqarsinnaavoq, eqqortumik oqaatigisinnaasatsinnik inimiittut tamarmik ataatsimut oqaloqatigiinnermi peqataasut, uffali nerriviit arlallit akornanni ingerlanneqaraluartoq.

Peqataasut misigisimassapput ilisimasatik isummatillu atornejartut, kikkullu tamarmik peqataanissaminnut periarfissinneqartut, aammalu paaseqatigiinnerit inernerillu tamakkiinerullutillu itinerusut anguneqartut.”

(Paasissutissarsiffik: www.foredragsforum.dk)

Taamatut ataatsimeeriaaseq allakkajaaq naapertorlugu oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnerup aaqqissuunneqarpoq, tak. Ilanngussaq B. Ingerlanissaanik pilersaarut. Inini ataatsimiiffissani nerriviit 13-it (arfineq-pingasunik issiavittallit) nerriviit qalillit, naneruutillit ilitsersuutinnguamillu ataani allassimasumik ilitsivigineqarsimasut piareersimapput, isumasioqatigiinnermi peqataasunut oqaloqatigiinnissamut kajumilersitsinissaq anguniarlugu. Ilitsersuut nerrivinniittoq ima allassimavoq:

“Isumasioqatigiiffiup kaammattuutai
Caféens opfordring

Pingaarutilinnik oqaloqatigiiffik
Sted for en væsentlig samtale

Tusarnaarsinnaassuseqarneq
pingaarnerpaajuvoq
Lytte er den vigtigste evne

Assortuunnaveersaaritsi
Undgå diskussion

Tullerriaarlusi oqaaseqaqqaaritsi
Start med en runde

Oqaloqatigiinnissinni allattuigitsi
Fang dialogen på dugen”

Oqaloqatigiilluarneq suua

”Oqaloqatigiinneq suua?

- Peqataasut imminnut misissornerat
- Paasinninneq paasineqarnerlu
- Imminut, peqatigisat ataatsimoorlunilu avatangiisit pillugit nutaanik ilikkagaqarneq

Oqaloqatigiinneq oqallinnerlu – assigiinngissutit pingaarutilit:

Oqaloqatigiilluarneq:

Suleqatigiinnissamut piumassuseq – paaseqatigiinnissamik anguniagaqarneq

Ataatsimut tunngavissamik nassaarnissaq anguniagaavoq

Tusarnaarneq paasinninniarluni, isumasiniarluni ataatsimullu tunngavissamik nassaarniarluni

Nutaanik ilikkagaqarusunnermut ammaneq

Pisut akerleriissutaaqisut assigiinngitsorpassuarniti paasiniaaffigalugit

Pisimasup ataatsip assigiinngitsunik isigineratigut pisuunnguallatseqatigiinneq

Inuttaasoq pineqartorlu immikkoortillugit

Aallaqqaammut siunnersuutinit aaqqiissutissanut pitsaanerusunut ammaneq

Oqallinneq pitsaanngitsoq:

Akerleriittut inissisimaneq – illugiit akerlimik kukkussutaannik ujaasisarput

Ajugaanissaq anguniagaasarpoq

Tusarnaartoqartarpoq kukkussutinik amigaatinillu nassaarniarluni, tunngavilersuisoq
saassussinnaajumallugu

Uanga eqqortumik oqaluppunga

Namineq isummaiussat kisimik ilumoortutullusooq saqqummiunneqartarput

Avissaarutaasut ujartorneqartarput

Inuttaasoq pineqartorlu akulerussuunneqartarput

Namineq eqqortutut isigisat illersorneqartarput allallu tamaasa periarfissaqartinnagit.”

(Center for Konfliktløsning)

Immikkoortoq 2 Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnissamut qaaqquusissut

Ilaqutariinnermut naalakkersuisoq Asii Chemnitz Narup isumasioqatigiinnissamut peqataasussanut imaattumik qaaqquusisuteqarpoq

“Nuannaarutigaaara meeqqat ilaqutariillu pillugit suliffiit akimorlugit oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnissamut qaaqquusisinnaagama.

2004-mi Kalaallit Nunaannit Ilaqutariit ukiui qulit aallarnerpagut. Ilaqutariit ullumikkut atugaat siunissamilu pitsaanerusementumik atugaqarnissaannut periarfissiinissaq sammissavagut.

Ilaqutariit inuiaqatigiinni inunnullu ataasiakkaanut qitiusumik pingaarutilimmillu toqqaviupput. Ilaqutariit pitsaasunik atugassaqtinnerisigut kinguaariit peroriartortut pitsaasumik ineriartornissamut periarfississinnaavagut kinguaariinnullu tamanut pitsaasumik tunngaviliilluta.

Pisortani atorfillit - kommuunit isumaginninnermik ingerlatsiviini, ulluunerani paaqqinittarfinni, atuarfinni peqqinnissaqarfimmilu – ulluinnarni meerarpassuarnut ilaqutariippassuarnullu attaveqartarput. Ilissi timissigut malugisimavarsi pisortat iliuusaat qanoq iliorluni pitsaanerulersinneqarsinnaanersut. Pingaaruteqarpoq ataatsimoorluta ilaqutariit ullumikkut qanoq innerat paaseqatigiissutigissallugu, tassa inuiaqatigiinni qanoq inissisimanerat iluseqarnerallu, naleqartitat pingaarnert, qanoq inuuneqarnerat inooriaasaallu, inuuniarnermi atugarisaat, akerleriissutit/ajornartorsiutit kiisalu ilaqutariit inuiaqatigiillu akornanni suliassat akisussaaffiillu qanoq agguataarsimanerat.

Anguniarpara oqaloqatigiinnissaq, inuppassuit isummaminnik anitsiffigisinnaasaat kiisalu meeqqat ilaqutariillu pillugit suliffeqarfiit akimorlugit suleqatigiinneq pillugu oqaloqatigiinnerup annertunerulernissaa isumaginninnermik suliffiit, peqqinnissaqarfiup ilinniartitaanermillu ingerlatsiviit akornanni. Siumut isigaluni sulisoqassaaq, ineriartornissamut periarfissanik tamakkulu piviusunngortinneqarnissaannut pisariaqartitanik tikkuussisoqarluni.

Taamaammat meeqqat ilaqutariillu pillugit oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnissamut qaaqquusivunga **Nuummi 16., 17. aamma 18. november** ingerlanneqartussamut.

Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinnissamut qaaqquneqarput isumaginninnermi, peqqinnissaqarfimmi kulturikkut ilinniartitaanikkullu ingerlatsivinni sulianik ilinniagalittut sulisut, politikereit atorfillillu namminersornerusumi KANUKOKA-milu.

Isumasioqatigiinnissaq sioqqullugu nassiunneqassaaq ”Ilaqutariit inuuniarnerminni atugarisaat 2004”, kisitsisitigut paasissutissat nassuiaatitallit aammalu meeqqat ilaqutariillu pillugit nutarsakkanik paasissutissartallit..”

Immikkoortoq 3 Inuiaqatigiit peqqissusaat meeqqani takullugu - Ilanngussaq Birgit Niclasenimit

Nakorsaq Birgit Niclasen, Nuummi nakorsiartarfimmiit, inuiaat peqqissutsikkut ajornartorsiutaannik aammalu Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu eqqarsaatigalugit naalackersuinikkut anguniakkanik peqqinnerulernissamillu eqqartuivoq.

Child Public Health = Inuiaat peqqissusaat meeqqanut inuusuttunullu tunngatillugu
"... inuiaqatigiit aqqissuussamik ilungersuutiginninnerat inuiaat peqqissuunissaannik anguniagaqarnermi meeqqat inuusuttullu peqqinnerulersinniarlugit, nappaatinik pitsaaliullutik nungusaataangitsumillu ineriartornissamik ingerlatsiutigalutik naligiimmik atugaqartitsiniarlutik." (Blair et al 2003).

Birgit Niclasenip makku sammivai:

- 1) Kalaallit Nunaanni meeqqani inuusuttunilu peqqissutsikkut ajornartorsiutit suut allaaserineqarpat, allani allaaserineqartartunut sanilliullugit
- 2) Inuiaat peqqissutsikkut ajornartorsiutaanni sorliit immikkut pingaaruteqarpat?
- 3) Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu pingaarnerutillugit inuiaat peqqissusaat eqqarsaatigalugu anguniakkat takorluukkallu suuppat?
- 4) Peqqissutsikkut ajornartorsiutit peqqissutsikkullu anguniakkat imminnut ataqatigiinnerannik oqallinneq, kiisalu suliniutit pingaarnerit suut anguniakkat angulertorneqarnissaannut naatsorsuutigineqarsinnaanersut

Atortut tunngavigineqartut:

- 1) Naatsorsueqqissaarnermi paasissutissat nalinginnaat (Naatsorsueqqissaartarfik, MIPI 2003, Nakorsaaneq 2002)
- 2) Naggueqatigiit Inuit peqqissusaat pillugu eqikkakkat (Bjerregaard & Young 1998)
- 3) Kalaallit Nunaanni atuartut peqqissusaannik misissuinerit nutaanerit (Naatsorsueqqissartarfik, ESPAD 2003, Currie et al 2004, Schnohr et al. 2004a)
- 4) Pub Med paasissutissaasiviani atuagassanik ujaasineq oqaatsit uku atorlugit: "child public health" aamma "Greenland" 1984-imiit ullumikkumut.
- 5) Kalaallit Nunaanni inuiaat peqqissusaat pillugu namminersornerusut nalunaarusiaat marluk (Bjerregaard 2004) aamma imminortarneq (Kalaallit Nunaanni Namminersornerullutik Oqartussat 2004)

Meeqqat inuusuttullu peqqissutsikkut ajornartorsiutaat, nunat tamalaat akornanni atuagassiaanni allattorneqarsimasut, aamma Kalaallit Nunaanni allassimasuutaammata, taakkuli qanoq atugaatiginerat kingunerisinnaasaallu Europap Kitaanisullu ittariaqanngimmata.

Meeqqat inuusuttullu Kalaallit Nunaanni peqqissutsikkut ajornartorsiutaasa misissuiffigeqqissaarnerisigut qanoq atugaatiginerat annertutiginerallu kisiat pinnagu aamma pitsaaliuineq katsorsaanerlu najukkani pisinnaanersoq paasineqarsinnaavoq.

Tamanna eqqaamallugu matumuuna takutinniarneqarpoq Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu qanoq innerat qanorlu atugaqarnerat pingaaruteqarnerpaatut isigineqarsinnaanersut.

Inuit ataasiakkaat peqqissutsikkut ajornartorsiutaat peqqissutsikkullu pissusilersuutaat

Meeqqani mikinerni aseruunnerit takussaapput, ”meeqqani mikisuni nappaataasartut nalinginnaat” aammalu pingaartumik siullunnerit, tusilartunngornerit, astma sapigaqarnerlu, innarluutit nappaatillu katsorsarneqarsinnaanngitsut kiisalu annertoqisumik nerisat pualanerlu. Meeqqani anginerni peqqissutsip tungaatigut ileqqut ajortut, pualaneq, timimik isiginneriaaseq, pitsaasumik atugaqarneq aamma atuarfimmi, tupakuluusi, ajutoornerit, imminorneq anersaakkullu peqqissuseq kiisalu navianartunillu misiliumassuseq. Tassa meeqqat mianernartut eqqatsaatigalugit.

Ilaqutariit inooqatigiinnikkullu atukkat

Ilaqutariinenrup ilusaa allanngoriartorpoq inuillu attaveqarfiit annaaneqariartorlutik. Naligiinnginneqarpoq, piitsueqarluni piitsoqarlunilu. Erninermi sulinngiffeqartoqartarpoq ulluinnaqarlunilu avissaaqaffiusumik. Inooqatigiinnermi pissusissamisuumngitsumik inuuneqartoqarpoq atornerluinermik, persutaanermik sumiginnaanermillu ilaqartumik. Navianartunillu misiliumassuseq atuuppoq.

Inuiaqatigiit

Matumani ilisarnaat tassaavoq aningaasarsiornikkut atukkat nunallu iluani atukkat assigiinnginnerujussuat. Inuppassuit ilinniagaqarneq ajorput. Suliffissaaleqisoqarpoq suliffeqarfinnillu aalajaatsumik attaveqarneq amigarluni kiisalu sulinermi ajutoortoqartarluni.

Nunarsuarmioqatigiit

Avatangiisinit tatineqarneq atuppoq, nunarsuup sinneranut attaveqarnermut teknoligiikkullu paasissutissanut periarfissat kiisalu nunarsuarmioqataasutut naleqartitat tusagassiuutitigut pissarsiarinissaannut periarfissat assigiinngillat.

Innuttaasut peqqissuunissaannut anguniakkat

Innuttaasut peqqissuunissaannik anguniakkanut atuuttunut tunngavik tassaavoq naalackersuisoqatigiit isumaqatigiissutaat maanna partiit Naalackersuisooqatigiit akornanni. Isumaqatigiissutaavoq 1) kikkut tamarmik assigiimmik atugassaqaarnissaannik suliniuteqarnissaq, 2) nammineersinnaanermik siuarsaneq, 3) innuttaasut piviusumik sunniuteqaqataanissaat nukittorsassallugu aamma 4) nungusaataanngitsumik ineriartortitsineq. Meeqqat inuusuttullu imikkut taaneqarsimapput ilinniartitaanermut politikkimut ilaqutariillu

inuunerannut atatillugit, tassa ilinniartitaanerup qaffassarnissaa ilaqutariittullu inuunerup nukittorsarnissa ataqatigiissaartumik iliuuseqarnertigut sulissutiginiarneqarmata.

Peqqissutsimut atatillugu pingaarnertut anguniakkat pingasunngorlugit immikkoortinneqarsimapput:

1. Naalackersuisoqatigiit peqqinnissaqarfiup inissisimanera qaffassarniarpaat, aaqqissuussaanera suleqatigisanullu attaveqarneq peqqinnissaqarfimmi sulisut peqatigalugit.
2. Peqqissutsikkut ajornartorsiutit aaqqiiviginissaannut innuttaasut akuutinneqarnerussapput, aamma peqqissutsimik ilisimatusarnermi kissaatit anguniakkallu eqqarsaatigalugit.
3. Ungasinnerusoq isigalugu peqqissutsimut politikki ilusilersorneqassaaq erseqqissarneqarlunilu peqqinnerulersitsineq, nappaatinik pitsaaliuineq katsorsaanerlu aallaavigalugit; - taakku suliniutissat pingaarnersiorneqarnissaat pisariaqavippoq.

PAARISA'p pingaarnertut iliuusissatut pilersaarutai

1. Innuttaasut peqqissusaat atugaallu pitsanngorsarneqassapput pimoorlugu peqataatitsinikkut peqqinnerulernissarlu siunertaralugu oqaloqatigiinnertigut najukkani innuttaasut peqqissuseq pillugu nammineq takorluugaat aallaavigalugit.
2. Ilaqutariit iliuuseqarnissamut piginnaasaat nukittorsarneqassaaq, tamatumuuna ilaqutariinni inuttaasut ataasiakkaat namminneq ilisimasatik, soqutiginninnertik, takorluukkatik iliuuseqarsinnaassusertillu atorlugu peqqinnartunik qinersisinnaanngorlugit
3. Nerisat inooriaatsikkullu uummaarissuunerup peqqissutsimut atanerat erseqqissarneqassaaq.
4. Meeqqat inuusuttullu imminortarnerat immikkut uittumik iliuuseqarfigineqassaaq. Suliniutit, meeqqat inuusuttullu atugaasaannik, inoorusussusaannik akerleriissutinullu iliuuserisartagaannik pitsaanerulersitsisut aqqutigalugit.

PAARISA'p pingaarnertut iliuusissatut pilersaarutai, 2

1. Naartut tamarmik kissaataasariaqarput, angutit arnallu ilaqutariinenrup pilersaarusiornissaa pillugu peqqinnissaqarfimmi sulisunik oqaloqateqarnisaamik neqeroorfigineqartassapput.
2. Innuttaasut periarfissineqassapput atoqatigiinnermi ileqqut pitsaasut pillugit ilisimasaqarnerulernissamik, kiffaangissuseqarlutik isumannangitsumik atoqatigiinnikkut inuuneqalerniassammata.
3. Meeqqat inuusuttullu pisinnaatitaaffii, pitsaasunik atugaqarnissaat inoorusussusaallu pingaartinneqassapput peqqissuseq pillugu perorsaataasutiniq iliuuseqartarnertigut. Immikkut navianartorsiortitsisut iliuuseqarfissallu tassaapput:
 - Meeqqat inuusuttullu kinguaassiuutitigut innimiilliorfigineqartarnerat
 - Siusissumik imigassartortalerneq

- Pujortarneq
- Naamaarneq, hash imaangajaarniutillu allat

PAARISA’p anguniagaanut atatillugu siunniussat:

Innuttaasut 14-ileereersimasut tamarmik migassamik atuinerat ukiumut 12,5 literimiit annerpaamik ukiumut 10 literinngortinneqassaaq.

Innuttaasut pujortarnerat affaannanngortinneqassaaq (50%).

Imminortartut ikilisinneqassapput.

Naartuersittartut affaannanngortinneqassapput (50%).

Anguniakkat iliuusissatut pilersaarusionerq SMART tunngavigalugu nalilersorneqarsinnaapput:

Specifikke - Aajangersimaqqissaartut

Målelige - Oqimaalutarneqarsinnaasut

Achievable (opnåelige) - Anguneqarsinnaasut

Realistiske og – Piviusorsiorlutut aamma

Tidsplan foreligger – Piffissamik pilersaarut piareersimassapput

Inuiaat peqqissutsikkut sjornartorsiutaanniit nappaatinik pitsaaliuinissamut aammalu peqqinnerulersitsinissamut suut pisariaqarpat?

Pitsaaliuineq qulaaniit pisarpoq

Peqqinnerulersitsineq ataaniit pisarpoq

Tassa imaappoq peqqissuseq pillugu naalakkersuinikkut pingaarnertut anguniakkat anguniarneqarlutillu aallartinneqassapput najukkani.

Kisitsisitigut paasissutissat

Meeqqanut tunngatillugit uuttuutit pingaarnertit pisortaqaqarfinnit, Kanukokamit il.il.

ineriartortinneqarsimapput.

Tassaasinnaapput:

Atualeqqaarnermi kigutit qanoq putoqartigisarneri

Inuusuttuaqqat naartusut amerlassusaat

Meeqqat 1000-iugaangata ulluunerani paarineqarnissamut neqeroorutit amerlassusaat il.il.

Anguniagaq:

Kommuunit ataasiaakkat aperisinnaasariaqarput, soorlu

Kommuunitsinni meerartagut qanoq amerlatigisut meeqqat atuarfiannit anisarpat soraarummeernermit allagartaqarlutik?

Inuusuttuarartatta akornanni naartuersittartut kommuunini allaniit amerlaneruppat?

Meerartagut innarluutillit amerlaneruppat?

Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu peqqissutsikkut ajornartorsiutaat

Inuiaqatigiit nalinginnaasumik ineriartorsimanerat piniartutut inuunermiit kitaamiusut inuunermut ukiuni ima ikitsigisuni pisimavoq, nappaatitigut allangorneq nunani killerni pisimasoq aamma atuutilersimalluni, qanga nappaataasarsimasut soorlu aseruuttoornermik nappaatit (TB, tingullunneq, siulluttualerneq) kitaamiut akornani pisimasutullu appariarsimatiginngitsoq. Pisuujuunerulerneq, nunap iluani atugarissaarnerulerneq inigissaarnerulerneq, katsorsaanerup pitsaanerulersimamera, kapuisarlerneq ilisimasaqarnerulerneq kinguneqarsimapput naalungiarsuit toqusartut ikilisimanerannik. Tamannali suli Danmarkimut sanilliullugu pingasoriaammik qaffasinneruvoq (Aaen-Larsen & Bjerregaard 2003, Nakorsaaneqarfik 2003). Tamanna tunngavigalugu qanittumi aalajangiunneqarpoq erninerminni navialisinnaasut qitiusumi katersorneqartalissasut. Inuunerup sivilissusaa agguaqatigiissillugu ukiut 65-iupput (Danmarkimiit ukiunik 12-nnik sivikinnerulluni) (Nakorsaaneqarfik 2003), uffali nappaatit inooriaatsimik peqqutillit aammalu "nappaatit isumaginninnermut tunngasut" ilaat qaffariarujussuarsimasut. Tamatuma ilutaanik imminortarnerit ajunaarnerillu toqumik kinguneqartut inuusuttut akornanni toqussutaanerpaajusarput (Nakorsaaneqarfik 2003, Kalaallit Nunaanni Namminersornerullutik Oqartussat 2004). Meeqqat inuusuttullu innuttaasut katillutik 40%-eraat.

Inuit ataasiakkaat peqqissutsikkut ajornartorsiutaat peqqissutsikkullu pissusilersuutaat

Tassangaannartumik pisartut: Ataatsimut isigalugu meeqqat timikkut annerulerlutillu peqqinnerulersimapput (Becker-Christensen 2003), meeqqalli 11-nniit 17-inut ukiullit 25%-ii isumaqarput peqqinnertik ajorpiangitsoq pitsaavallaaraniluunniit (Schnohr et al, 2004a) napparsimasarnerlu ataatsimut isigigaanni appariarsimangitsutut isikkoqarpoq. Peqqinnissaqarfiup tunniussinnaasaanik atuineq suli qaffasippoq. Anersaartorfitsigut aseruuttoortarnerit meeqqani mikisuni nalinginnaaqaat aammalu "meeqqat mikisut nalinginnaasumik nappaalasarnerat" qaffasippoq ilaqutariillu mikisunik meerartallit inuunerannut annertuumik sunniuteqarluni kiasalu tupap pujuanik sunniisarnermut angerlarsimaffiullu avataani paarineqartarnermut attuumassuteqarluni (Niclasen 1998). Kisitsisilli nutaanerusut takutippaat nakorsaait antibiotika meeqqanut mikisunut tunniunneqartartut ikilimasut (Niclasen & Kejs 2004). Peqqutit tamakkiisumik ilisimaneqanngitsut pissutigalugit siullunneq katsorsarneqarsinnaanngitsoq annertoorujussuuvoq amerlasuutigut maqisoqarnertalik (Homøe 2001). Sapigaqarnermik nappaatit taakkununga ilaalluni tassangaannartumik sapigaqalersarneq ajornartorsiutaanerujartussasoq ilimagineqarsinnaavoq, pissutigalugu inersimasuni sapikkanut malussajassuseq ukiut qulit ingerlanerini 10%-miit 19%-imut qaffassimamat. Tingulluummik hepatitis b-mik atuisut amerlapput ikiliartortutulli pissuseqarlutik (Bjerregaard 2004, Embedslægen 2004).

Katsorsarneqarsinnaanngitsut innarluutillu: Nappaatit katsorsarneqarsinnaanngitsut qanoq atugaatiginersut imaluunniit Kalaallit Nunaanni meeqqani innarluutit suunersut qanorlu atugaatiginersut pillugit ataatsimoortumik takussutissaqanngilaq, qularnanngivipporli annertuumik amerleriarsimanissaat. Tamanna pingaaqaaq immikkut isumassorneqarnissamik katsorsarneqarnissamillu pisariaqartitsineq pissutigalugit, taamalu paarineqarnissamik

katsorsarneqarnissamillu periarfissaqanngitsut Danmarkimi paaqinniffinnut inissinneqartuartarmata.

Innarluutit nappaatillu katsorsarneqarsinnaanngitsut ulluinnarni inuunermut inuunerullu naleqassusaanut sunniuteqartaqaat, taakkunuunalu ikiorsiiniarneq maanna nukissatigut akitsoriartulereerpoq, soorlu immikkut atuartitsinernut (MIPI 2003). Sapigaqarnermi nappaatit katsorsarneqarsinnaanngitsut astmatut ittut annertusiartuinnarput meeqqanut astmamut nakorsaatit tunniunneqartartut naapertussagaanni, tassa ukiut qulit ingerlanerini 200%-ingajammik annertusisimagamik (Niclasen 2004B). Meeqqani sukkorneq sulii Kalaallit Nunaanni qaqutigoorpoq (Bjerregaard & Young 1998), inooriaatsilli allanngornera soorlu timimik atuvallaarunnaarneq pualanerlu (Schnohr et al. 2004a, Schnohr et al. 2004b) pissutigalugit sukkorneq siunissami peqqinnissakkut ajornartorsiutinngoriaannaavoq annertoq, aamma meeqqani inuusuttunilu.

Immikkoortoq 4 Ilaqutariinnermik pissuserinnissamullu tunngavinnik isiginninneq Suliassiissutit saqqummiussallu

Oqaloqatigiilluni isumasioqatigiinenrup ulluani siullermi assigiimmik suliallit ilaqutariinnermik isiginninnerat aamma pissuserinnermut tunngaviit sammineqarput, sammisallu taakku pillguit ataatsimut isiginninneq oqaasertalerneqarlutik

Suliassiissut 1:

Ilaqutariit qanoq isigaasigit?

- a) "Qanga" ilaqutariinnik isiginninneq qanoq ittuua?
- b) Ullumikkut ilaqutariinnik isiginninneq qanoq ippa – illit suliannit isigalugu?

Suliassiissut 2:

Pissuserinneq isumaqarpoq illit suliamik ilinniagalittut sullitannut qanoq pissusilersortarnerit? (soorlu sullitanut, napparsimasunut atuartunut).

- a) Suliffeqarfissinni pissuserinnissamut tunngaviit suuppat (peqqinnissaq, isumagininneq, ilinniartitaaneq)?
- b) Suut isumaliutersuutaappat suut pissusiviuppat?

Suliassiissut 3:

- a. Ilaqutariinnermik isiginninnerit saqqimmiunneqartut sutigut assigiissuteqarpat?
- b. Pissuserinnissamut tunngaviit saqqumminneqartut sutigut assigiissuteqarpat?

Suliassiissutit 1 aamma 2 assigiinnik suliainnit oqaluuserineqarput, suliassiissullu 3 akuleriiaarluni suleqatigiinnermi oqaluuserineqarluni.

Suleqatigiit saqqummiussaata suliassiissutinut

Suleqatigiit ilaata ilaqutariinnik isiginninnertik saqqummiuppaat pappialamineq alittorsimasartik katiterlugu, oqaatsillu makku:

- Ilaqutariit ataatsimut isigalugit – ilaqutariinnilu ilaasut akuutinneqarnerat ilanngullugu
- Inersimasut killiliipput akisussaasuullutillu
- Atuisoq qitiuvoq
- Oqaloqatigiinnermi naligiittut inissisimaneq – inussiarnersuuneq
- Attaveqarfigisanut atajuarneq

Suleqatigiit ilaata ilaqtariit nuannaartorinartut ima

<u>saqqummiuppaat</u>	(ataatsimoorneq)
Inersi nuanningaarami	(inigisaq)
Ininnut ingissimavutit	(killissat aalajangersimasut)
Ataata Sermitsiap qaaniippoq	(inunnik ataasiakk. pingaartitsineq)
Nakorsaq oqarpoq nerilluartartunga	(peqqinneq)
Asavakkit	(asanninneq)
Matu parnaarneqareerpa?	(toqqissisimaneq)
Aap, parnaareerparput	(akisussaaqataaneq)
Ullut qanoq ingerlava?	(isumassuineq)
Kiisami aningaasaqarnermut ataats. siulittaasunngorama	(aalajang. suliffeqarneq)

Suleqatigiit allat ilaqtariinnik isiginnineq ima saqqummiuppaat:

Ilaqtariit peqqissut:

- 1) Nukissaqarput – misigissutsitigut inooqataasutullu
- 2) Inuttaminut ataasiakkaanut "misigissutsikkut" tulaaviupput aalajaatsut – asanninnermik, akuersaarnermik, ikorfartuinnermik kaammattuinnermillu ilisarnaatillit
- 3) Akisussaassuseq suliassallu agguarneqarnerat nalornissutaanngilaq – iluminni ersarissunik killeqarput (pissuserinnermi tunngavik)
- 4) Inuunermi unammiaaarnartunut iliuseqarnissamut piginnaassuseqarput – aamma iluminni akerleriinnermi
- 5) Ineriartornissamut periarfissaqarneq – inuttut ataasiakkaatut ataatsimullu

Suleqatigiit ilaata saqqummiuppaat:

Qanga: Kinguaariit arlallit imminnut ikioqatigiittut

- Ataatsimoornerusut
- Imminnut pilersortut

Maannakkut: Tamarmiunngikkaluartut matoqqanerusut

- Ilaqtariit avissaaqqanerusut
- Pisortat neqeroorutaannik atuisut
- Ilaqtariit peqqissut tassaapput inuiaqatigiinni ineriartortut allannguutinullu ammasut

Ilaqtariinni assigiissutaasut:

- Ilaqtariit siornatigutulli ataatsimoorpallaarunnaarsimapput
- Ataqtigiippallaarunnaarsimapput
- Tamarmik ulappupput
- Sumiginnaanerit nalinginnaalerput
- Ilaqtariit aaqqissuussaananeranni kina akisussaananersaq ersarlussisimavoq
- Suliffeqarfiit akornanni suleqatigiinneq amigarpoq
- Paatsooqatigiittoqarpat suleqatigiissut unittuuginnarsinnaavoq

Pissuserinnermut tunngainni assigiissutaasut:

- Ataqqeqatigiinneq
- Allanut tusarnaarsinnaaneq
- Maleruagassaqarneq
- Assigiinngisitsinaveersaarneq

Suleqatigiit ilaata saqqummiuppaat

Qangaanerusoq ilaqutariit ima ilisarnaateqartut:

- Atorfissaqarteqatigiinneq / ataatsimoortutut inuuginnarnissaq
- Matoqqasut
- Kinaassutsimik attassisuupput eqqarleriinneq aqputigalugu

Suleqatigiit allat *ilaqutariit ullumikkut* makkuninnga ilisarnaateqarnerarpaat:

- Allangortikkuminartut: avinnikkut – nammineq qinikkamik "kisimiittuunikkut" – nutaanik ilaqutartaarnikkut
- Inuttut ataasiakkaartuuneq qitiuvoq
- Misigissutsinit aqunneqarneq / "family of choice"
- Kinguaariinnut avissaartuuffiuneq

Suleqatigiit kissaatigaat pissuserinneq (ETIK) oqaatsillu tassunga atatittakkagut pillugit oqallinnissaq, soorlu:

- Inuit ataasiakkaat ataqqineqarnissaat
- Naligiissuseq
- Inoqatigiittut qanilaartuuneq
- Nammineq akisussaassuseqarneq

Taakkutaaq kissaatigaat X-imik taaguusiinissaq – suliffeqarfiit assigiinngitsut akornanni taaguutit atorpeqartut imminnut naleqqersorsinnaaniarlugit – isumaliutersuutit piviusumillu atuineq assigiinneruniassammata.

Suleqatigiit marluk ilaqutariinnermik isiginninneq oqaatsit ataasiakkaat atorlugit saaqummiuppaat:

Ilorlikkut qallikkullu imai:

- Toqqissisimaneq
- Ataatsimoorneq ingerlaqatigiinnerlu (-anguniagaqaqatigiinneq)
- Akisussaassuseq akisussaaqataanerlu
- Namminiusinnaanermut inissaqartitsineq
- Killissat aalaakkaasut
- Inuuneq pitsaasoq
- Ineriartorneq
- Asanninneq
- Isumassuineq
- Ataqqinninneq

- Tatigeqatigiinneq
- Oqaloqatigiinneq
- Maligassaqarneq
- Inissatigut atukkat
- Suliffik
- Peqqinneq

Suleqatigiit allat oqaatsit pingasut atorlugit saqqummiupput:

- Radio
- Healthy
- Family

Suleqatigiit ilaat ima saqqummiussivoq:

Ilaqutariit kateriffiullutillu aallaaviupput.

Ilattoortoqarsinnaavoq (paatsooqatigiinneq); unittoortoqarsinnaavoq.

Ilaqutariit akerleriissutit aaqqiivigineqarnissaannik atorfissaqartitsipput.

Suleqatigiit ilaata ilaqutariinnermik isiginninneq imaattoq saqqumiuppaat:

- 1) Upperisariaqarparput ilaqutariit namminneq sapinngitsut!
- 2) Meeraq aallartilluartariaqarput inuunnginnerminili.
- 3) Ataata anaanaluk ilaqutariinni inuttat pingaarnersaraat (meeqqamut maligassiuisut).
- 4) Ilaqutariit peqqissut ammasuuffiupput, ataqqinnillutik "isertugaateqaratillu".
- 5) Namminiusinnaassuseq, aalajangersimasumik pissuseqarsinnaaneq inuttat pingaarnernerunissamat.

Suleqatigiiaat allat saqqumiuppaat:

Suliffeqarfiit assigiinngitsut ilaqutariinnermik isiginninnerini assigiissutaasut:

SIORNATIGUT:

Ataqatigiinneruneq

Imminnut qaninneruneq

Ilaqutariit ulluinnarni inuunermi

misigissutsitigullu ataasiunerusutut

misinnarput

MAANNA:

Inuttat ataasiaakkaajuneq

Inunnut ataatsiaakkaanut

piumasaqaatit annertunerupput

Avissaartuunneq

Uisakajaarneq

Ilaqutariit angerlartarfittut atuunnerupput

Pisortanik pisariaqartitsineq

Nammineerneq

Suleqatigiit saqqummiuppaat:

Ilaqutariinnik isiginninneq:

- Ilaqutariit avissaartuuttut attaveqatigiinnikkut ajornartorsiulersarput (angusinnaanatik)
- Ilaqutariinni ataqatigiinneq sapanginneqartoq
- Arnat angutillu naligiinnerat
- Ilaqutariinni akisussaaneq (ajornartorsiormi) pisortanut tunniunneqartarpoq
- Ilaqutariittut attaveqatigiinnermi ataqqinninneq minnerusoq
- Ilaqutariittut tunngaviit allanngorluinnarsimapput

Pissuserinneq:

- Isummat assigiit
- Qallunaat kalaallillu kulturiini pissuserinnermik isiginninnerit assigiinngitsut
- Misigissutsinik / isumassuinnermik takutitsisinnaaneq

Suleqatigiit allat ilaqutariinnermut tunngatillugu saqqummiussat:

- Ataatsimoortuusut allanngoriartortut
- Ataatsimoortuni inuit ataasiakkaat sammeneqarnerusut ilaqutariit ataatsimut isigineqaratik
- Iluminniittunut akisussaaffeqartut
- Nukissaqarput
- Inuiaqatigiinnit ikorfartorneqarnissamik pisariaqartitsisinnaasut, inuiaqatigiillu ilaqutariit pisariaqartikkaat
- Inuiaqatigiinnut piunasaqartartut inuiaqatigiillu ilaqutariinnut piunasaqartarlutik
- Ataatsimoortutut kulturikkut (oqaatsitigut, pissutsimikkut sumilu najugaqarnermik) immikkoorteqarput, ilaqutariinnut ataasiakkaanut ilisarnaataasumik
- Inuiaqatigiinnut qanittunut/ungasissunut - ilorlikkut/qallikkut - najukkani/nunap immikkoortuini - nunani ataasiakkaani nunarsuarmioqatigiinnilu ilaasut

Suleqatigiit allat saqqummiuppaat qangaanerusoq ullumikkullu ilaqutariit assigiinngissutaat:

Qaangaanerusoq:

- Ataatsimoorneq

- Imminnut atorfissaqarteqatigiinneq

- Nipaanneq

Ullumikkut:

- Ikittunnguakkuutaarluni immikkoortiterneq

- Akisussaassuseq pisortanut./isumalluutiginninneq

- Ajornartorsiutinik ammanerusumik oqaluuseqartarneq

Ilaqutariit ingerlalluartut nunatsinni ersarinnerusariaqarput.

Ingerlalluanngitsut inissaqartittorujussuuagut (amma tusagassiuutitigut) taakku piunassutsimik tamatsinnik ammut nusutsisuusisarput.

Illuatungaatigut akisussaassuseqarlutik inuusut isiginiarneqanngippallaarput, uffa taakku maligassiuuisuusut.

Suleqatigiit allat saqqummiussa:

Ilaqutariinnik isiginninneq:

Ilaqutariinnik isiginninneq ajortorujussuuvoq, qitiutinneqarput: ilaqutariit atugarliortut.
Qanga pisimasut pitsaasuinnartut isiginiarneqarput.

Pissuserinnermi tunngaviit:

Suliamut pikkorissuseq suleqatiginninnerlu pineqarput.

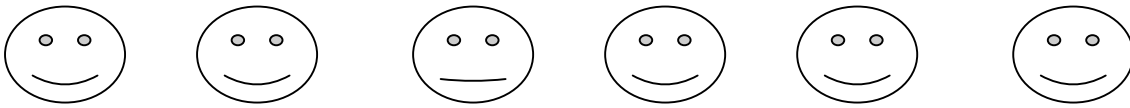
Sullitamik / napparsimasumik ataqqinninneq (sullitap akisussaaffianik
tigusinaveersaarluni)

Suleqatigiit isumaqarput eqqarsartariaatsitigut isiginninnerput tamatigoornerulertariaqartoq.
Angajoqqaat ulluunerani paaqqinniffinni atuarfinnilu sunniutaat ersarinnerulertariaqarpoq.
Angajoqqaat sinniisaasa sunniutaat ersarinnerulissapput.

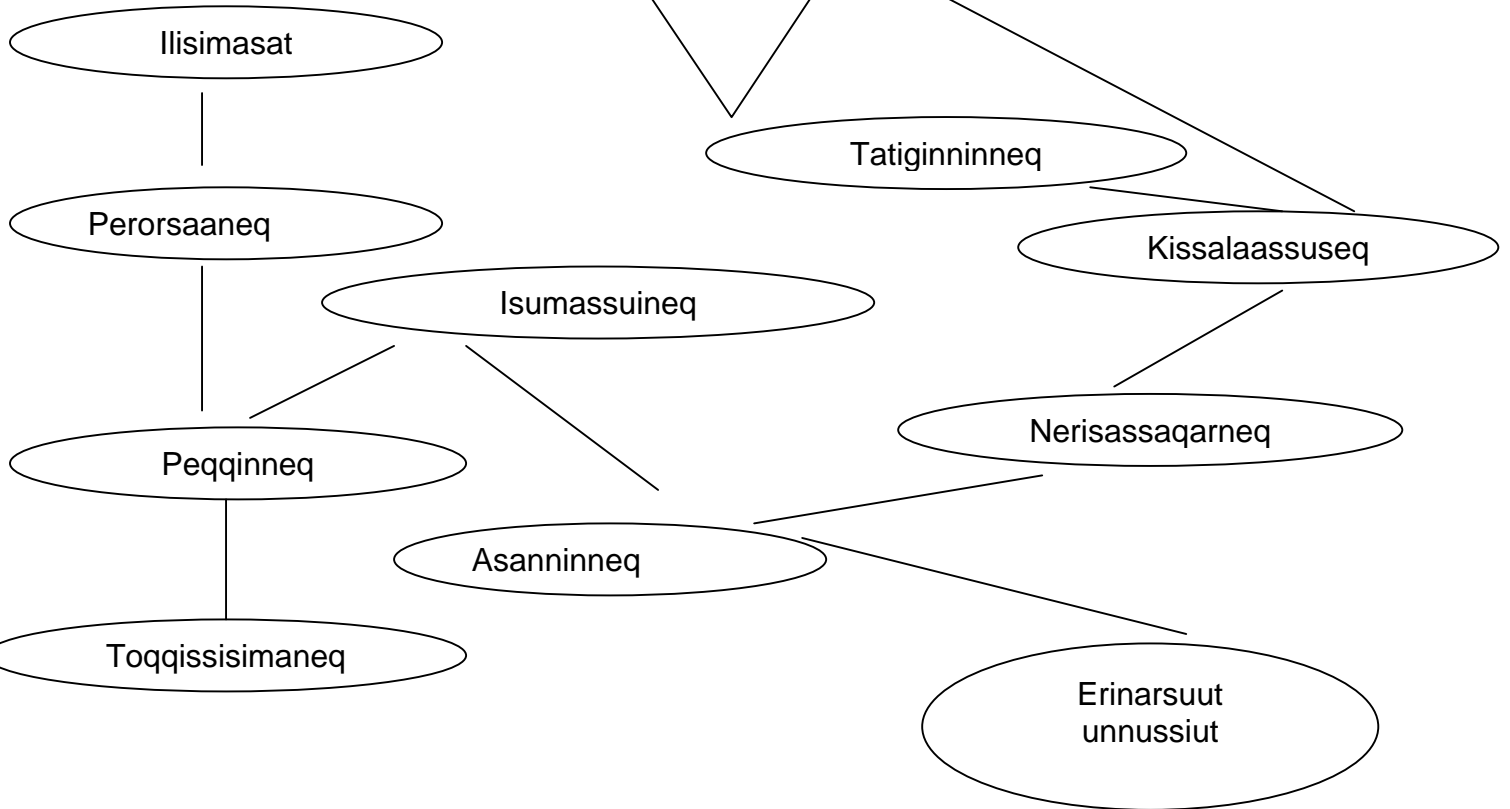
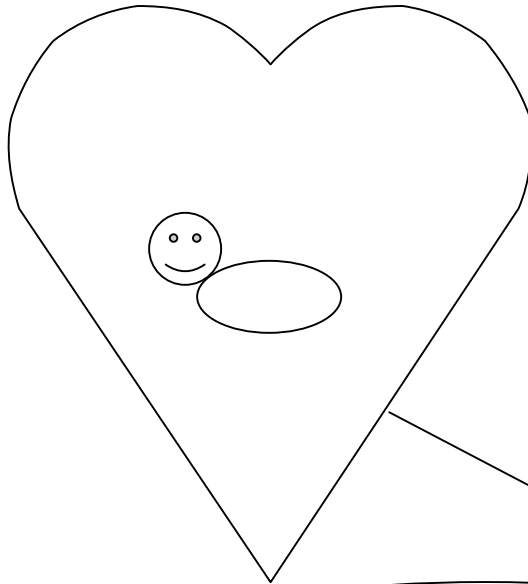
Ajornartorsiut katsorsaannermi aallaaviussaaq, soorlu assersuutigalugu meeraq
ajornartorsiummut pisuungilaq. Ataatsimoortumik ajornartorsiummillu assigiinngisitaartumik
isiginnilluni sulinnermi tunngaviussaaq. Ilaqutariit ataatsimut isigalugit.

Suliffiit akimorlugit sulinnermi periutsit pitsaanagerusariaqarput, ilaqutariinni inuit ataasiakkaat
ilaqutariit siunissamut takorluugaannut naapertuuttumik katsorsarniaraanni.

Suleqatigiit ilaata ilaqutariinnik isiginninnertik imatut titartaqartalerluq saaqummiuppaat:

UPPERAATSIGIT

Immikkoortoq 5 Suleqatigiinneq – ullumikkut – najukkani qitiusumillu Suliassiissutit saqqummiussallu

Assigiimmik suliallit suliassinneqarput ullumikkutut suleqatigiinnertik pillugu saqqummiusseqqullugit, kingorna suliffiit akimorlugit suleqatigiinnerup ineriartortinnissaanut nutarsarnissaanullu siunnersuutininik oqaasertaliinnginnerminni.

Suliassiissut 4:

Suliffeqarfiit assigiinngitsut akornanni meeqqat ilaqutariillu pillugit suleqatigiinneq ullumikkut qanoq ippa? Suut ajornartorsiutaappat? Suleqatigiinnerunissamat aporfiit suuppat? Najukkani qitiusumillu.

Suleqatigiiaat saqqummiussaannit eqikkaaneq

Suleqatigiinneq ullumikkut:

Sumiiffinni assigiinngitsuni suleqatigiinneq assigiinngilaq. Ilaasa oqaatigaat najukkani suleqatigiinneq eqarpallaamik ingerlasoq, taamalu uneriaannaasarluni suliassaqarpallaarneq pissutigalugu. Allat oqaatigaat suliffiit iluini suleqatigiinneq pitsaasoq, "ungasilliartornerli" ilutigalugu suleqatigiinneq ajornarsiartortartoq; peqqinnissaqarfimmik suleqateqarneq ingerlavoq.

Namminersornerullutik Oqartussat kommuunillu akornani suliniutit suliassallu agguataarnerinut ataatsimoortumik anguniagaqanngilaq.

Najukkani suleqatigiiffiit:

- Suliffiit akimorlugit ataatsimiititaliat
- SSPK
- Pitsaaliuinermi ataatsimiititaliat
- Attaveqatigiittut suleqatigiinneq naaperiaannaalluni

Kommuunini suliffiit akimorlugit suleqatigiinnermi allattaasut tamarmik immikkut "naleqartitaminnik tunngaveqarlutik" suleriaaseqarnerat sunniuteqarsinnaasarpoq. Aammalu inuttat ataasiaakkaat apeqqutaasarput, siusissukkat ataatsimut iliuuseqartarnissaq pisariaqartarluni, allaffissorneq annertuallaarluni katsorsaanissamullu piffissaqarnissaq - "itisuumik sulisinnanissaq" -amigaataalluni.

Suliffiit akimorlugit suleqatigiinnissamat nukissat amigaataapput, tassa inuit ilisimasallu, pissarsiarineqarsinnaasut.

Ajornartorsiutit ilaatigut makku taaneqarput:

- Ilaqutariit ajornartorsiutillit aatsaat iluarsisinnaammata ikiorneqarunik

- Meeqqat angajoqqaallu immikkoortillugit pimoorussamik sullinneqartariaqarmata, kingornalu ataatsimoortillugit; "matorpassuarnik" aqquasaagaqartariaqarneq nukissajaataasarpoq
- Aalajangersimasumik suliallit ataatsimut naapittarfiinik amigaateqarneq
- Aningaasaliissutit ikiuinissamut apeqqutaavallaarnerat
- Sullitat pisariaqartitaasa tunulliuinneqartarnerat
- Ilaqutariit iluini avissaartuunneq ilaqutariillu aserorsimasut
- Inuiaqatigiinni allannguinerit ilaqutariit ataatsimoornerannik allannguerejussuarsimanerat
- Nipangiussisussaataanerup suliffiit akimorlugit suleqatigiinnissamut akornutaanera, pisortatigut isumaqatigiissuteqanngikkaanni
- Sullitaq akisussaassusianik arsaarneqaanngilaq; pissuserinneq (etik) ataqqinninneruvoq, pissuserissaarneq

Ullumikkut suleqatigiinnermi aporfiit:

- Ingerlatsinermut inatsit / Pisortat sullissinerannut inatsit – nipangiussisussaataaneq
- Naleqartitanut tunngaviit anguniakkallu ataatsimoorussat amigaataanerat
- Suliassat amerlavallaat piginnaatitsissutillu amigartut suliassat amerlavallaat kigaatsumik ingerlanerannik kinguneqartarput
- Aaqqissugaanermi ajornartorsiutit
- Uungaaraannaq isiginnittarneq
- Nukissatigut aningaasatigullu ajornartorsiutit
- Aallartitanik ingerlassiuarnissap amigaataanera
- Inuiaqatigiinni suliassanut, pingaartumik isumaginninnerup iluani inuit ajunginnissaannut ineriartornissaannullu, inuit sulisussat pingaartinneqannginnerat
- Akisussaaffinnik agguaaaneq erseqqinnerusariaqarpoq
- Sulinermi allaffissorneq annertuallaqaaq
- Qitiusumik ilaqutariinnut politikkeqannginneq
- Suliffeqarfiit assigiinngitsut akornanni suleqatigiinnissamut pisussaaffiup amigaataanera
- Suliat assigiinngitsut pisussaaffiisa assigiinnginnerat

Suleqatigiit ilaata siunissami suleqatigiinnissarmut siunnersuutaat:

- 1) Ataatsimoorussamik isiginnittaaseqalernissamik ilusiliineq
- 2) Naapeqatigiitartunik najukkani tamani pilersitsineq (Træfgrupper)
- 3) Attaveqaateqarneq atuarfinni
- 4) Nalilersiusarnissamik pisussaaffeqarnerup ersarissaavigineqarnera

Immikkoortoq 6 Suliffiit akimorlugit meeqqanik ilaqutariinnillu pitsaasumik sullissinissamut suut sunniuteqarnerpaappat? Suliassiissutit allattuiffillu *mind map*

Ulloq siulleg naggaserlugu peqatasut ataasiakakat suliassinneqarput aqaguanut piareersagassaminnik:

Meeqqat ilaqutariillu pillugit suliffiit akimorlugit pitsaasumik suleqatigiinnissamut suna sunniuteqarnerpaatut isigaasiuk? Ataatsimik aalajangiussigitsi. Aqagumut isumaliutigisiuk. Taanna oqaatsit ataaseq marlulluunniit atorlugit allassavarsi.

Ullut aappaat aallarnerneqarpoq peqataasut aalajangiussimasaasa oqaatsit *mind map*¹-imut allattornerannik.

Tamanna pereermat peqataasunut ataasiakkaanut imaattumik suliassiisoqarpoq:

Pissut pisimasorluunniit sorleq suliffiit akimorlugit meeqqat ilaqutariillu pillugit suleqatigiinnissamut pingaaruteqarnerpaatut isumaqarfigaajuk? Pointiliineq.

Taava peqataasut tamarmik uummateeqqanik nipititassanik marlunnik agguaaffigineqarput, pissutsinut pisimasunulluunniit pingaarnertut isigisaminnut *mind map*-imi allattorneqarsimasunut ikkussaminnik.

Mind map tamakkiisoq quppernerti tullerni takuneqarsinnaavoq.

Tassani oqaaseq pingaarneq tassaavoq: Suliffiit akimorlugit suleqatigiinneq pitsaasoq (SASP).

Makkulu amerlanerpaanik uummatilersorneqarput:

“Anguniakkat ersarissut” (politikkikkut) uummatit 19

“Eqaatsumik” suleqatigiinneq uummatit 12

Uummatit 8 “Siunertaq ataatsimut” sakkussatut uummatillu 8 “ataqqinninneq” isummat ataanni.

Uummatit sinneri ikkussorneqarput pissutitut isummat, sakkussat, sunniuteqaqataanerup, oqaluttuarisaanerup, suleqatigiinnerup, suliamut nukissanut pisortatigut aqqissuussinerup iluini.

¹ *Mind map* tassavoq eqqarsaatinik allattuiffik

Immikkoortoq 7 Suleqatigeeriaatsit nutaat, qanoq iliorsinnaavugut? Suliassiissutit saqqummiussallu

Suliffiit akimorlugit suleqatigiinnissaq pitsaasoq pillugu Mind map ataatsimoorussa q titartarneqareermat suliassiissutit pingaarnert aappaat isumasioqatigiinnenrup sinnerani sammineqarpoq, tassa: ilaqutariit pillugit, najukkani qitiusumillu, suliffiit akimorlugit suleqatigiinnerup ineriartorteqqinnissanut nutarsarnissaanullu inassuteqaatit ersarissut oqaasertalersorlugit.

Suliassiissut 5:

Meeqqat ilaqutariillu pillugit suleqatigiinneq qanoq ililluta pitsaanerulersillugulu nutarsarsinnaavarput? Suleqatigiinnerup pitsaanerulernissaanut iliuusissanik siunnersuuteqaritsi. Najukkani qitiusumilu pissutsit eqqarsaatigisigit. Nutaanik eqqarsaritsi, killilersuutit eqqaanaveersaarsigit.

Allaffissanut siunnersuutit pingasut allassigit. Siunnersuut pitsaanerpaaq siulliutillugu allassiuk. Pappialat iikkamut nivvingarsigit.

Suliassiissut 6:

Suleqatigiiaat maanna allattukkanik toqqaassapput. Ikkamit tigoriarlugit nerrivissinnukaassigit.

Suliassiissut qanoq naammassiniassavisiuk? Erseqqissulioritsi. Iliuusissatut pilersaarusiortitsi, piffissaq, sumiiffissaq, aningaasat kikkullu peqataatinneqassanersut ilanngullugit.

Suleqatigiiaat saqqummiussinerat – iliuusissatullu pilersaarusiaq

Siunnersuut 1. Suliffiit akimorlugit iliuusissatut pilersaarusiaq naartusunut navianartorsiortunut (naartunermi navialisinnaasunut)

Iliuusissatut pilersaarusiaq immikkoortumi ernisussiortumit, immikkoortumi peqqissaasumit, meeqqat nakorsaannit isumaginninnermik ingerlatsivimmilu aqutsisut sinniisaannit suliarineqassaaq. Najukkami peqqinnissaqarfimmit tigummineqassaaq.

”Katsorsaasumik attaveqarneq” siulleq pippat suleqatigiinnik aggersaasassaaq, ”suleriaatsimut mappiliortoqassaaq” akuersisitsisoqarlunilu.

Iliuusissatut pilersaarusiame pisariaqalersillugu ataatsimiittarnissaq periarfissaassaaq aammalu aalajangersimasumik ataatsimiinnissat (aalajangersimasunik oqaluuserisassaqarluni).

Qanoq ingerlasimaneq ukiup affakkaarlugu naliliiffigineqartassaaq peqqinnissaqarfiup isumaginninnermik ingerlatsiviullu akornanni (AUDIT).

Iliusissatut pilersarusiaq naammassereerpat, nalimmassaasoqassaaq nuna tamakkerlugu maleruagassatut atornerarsinnaasunik.

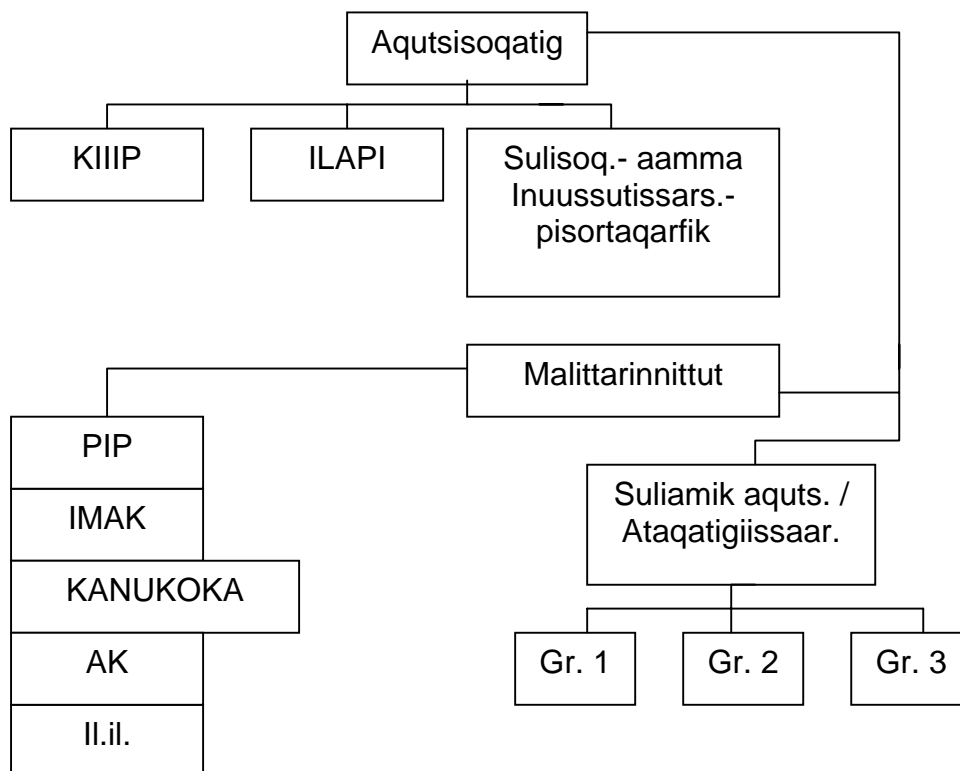
Siunnersuut 2. Isumaginninnermik ingerlatsivimmik nukittorsaaneq

Isumaginninnermik ingerlatsivimmik nukittorsaaneq – aningaasaqarneq, ilinniartitaaneq; toraagalinnik anguniagallit (isumaginninnikkut politikikkullu); pisussaaffiliisumik suleqatigiinneq; sulisunullu pikkorissarnerit.

Najukkani: Najukkani suliffiit akimorlugit suleqatigiinnissamik isumaqatigiissutit, sunngiffimmi siunnersortinit immersorneqarneq; akisussaaqataaneq pillugit isummat allanngortinnerat; ilaqtariinnut tamakkiisumik aqqiiniarnerit.

Qitiusumik: Iliusissatut pilersarusiaq pingaarneq qitiusumillu suleqatigiinnissamut isumaqatigiissutit.

Siunnersuut 3. Suliffiit akimorlugit suleqatigiinnissamik aqqissuussineq
Suliamik aqqissuussineq

Aallarniutigalugu politikereit isumasioqatigiissapput suliassaq nalilersoqqinniarlugu.

Piviusunngortitsiartuaarneq meeqqanut ilaqtariinnullu politikkimik:

- Inatsisartut peqqussutaat kommunabestyrelsini oqaluuserineqassaaq (nukissat: aningaasat sulisussallu)
- Ilinniaqqinneq: ilisimasat – piginnaasat - isummat

Suleriarnissaq:

Suliassamut tunngasunut ataatsimiititaliaq ukununga tunngasunik sulialik:

- Imassaa
- Aaqqissuunna
- Aqunneqarnera
- Aningaasaqarneq
- Angajoqqaanik suleqateqarneq

Suleqatigiit najukkani qitiusumilu nukissat peqataatissavaat.

Piffissaq iliuusissatullu pilersaarussiaq:

- 1/1-05: Suleqatigiit "uniinnarsimasut" aallarteqqinniarlugit qitiusumiit iliuuseqarneq < KIIP / FT / CT / FHO
- 31/12-05: Tusarniaasoqarnissaanut siunnersuut: politikki – aningaasaqarneq – anguniagaq – isumaqatigiissutit – il.il..

Siunnersuut 4. Najukkani suliffiit akimorlugit pikkorissaanerit suleqatigiillu.

Suliffiit akimorlugit pikkorissaanerit

Pikkorissaanerit imaat: Attaveqaaqatigiinneq, akerleriissummik aaqqiineq, *assertionstræning*, siunnersioqatigiinneq aamma suleqatigiinnik ineriartortitsineq.

Piffissaq: immikkoortut pingasut ullut tallimakkaarlugit.

Sumiiffik: Kommuunit ataasiakkaat nunaqarfiilu.

Aningaasartuutit: 3 x 250.000 kr.

Peqataasut amerlassusaat: 40-50 miss.

Suliffiit akimorlugit suleqatigiit

Isumaginninnermut siunnersuisut, perorsaasut, psykologit, oqalunnermut tusaaniarnermullu perorsaasut, innarluutilinnik sullissisut, angerlarsimaffinni paarsisartut, meeqqerisut, ernisussiortut, hjemmesygeplejerski, pilitiit/kommunefoged, atuarfik: Ilinniartitsisut siunnersuisartut, klasselærerillut, kommuunimi nunallu immikkoortuani PPR, qimarnguik, pinerluuteqarsimasunik isumaginnittut palaseqarfillu.

Kikkut akuutinneqassappat?

KANUKOKA, Ilaqutariinnermut Pisortaqaarfik / Paaqqinniffinnut allaffik, Peqqissutsimut Pisortaqaarfik / Sinerissamik nakkutilliivik / Paarisa, KIIP, Inerisaavik, Pitsaaliuinermi ataatsimiititaliaq, BKF, Isumaginninnermi allattoqaarfik, ISI, SPS, PI, Ilinniarfissuaq, Ilisimatusarfik; Illoqarfittut ikinngutit, Qaqiffik, Nunani Avannarlerni illoqarfittut ikinngutit.

Siunnersuut 5. Matu ataasiinnaq - Ilaqutariinnut susassaqarfik.

Matu ataasiinnaq ima paasineqassaaq

- Ataasiarluni saaffiginninneq iliuuseqarnermik kinguneqassaaq; innuttaasoq allamut ingerlatinneqassanngilaq
- Innuttaasoq / inuk inummut tatigisaminut saaffiginnissinnaassaaq, taannaassaarlu saaffiguartaligassaa.

Siunnersuut ersarissaq: Ilaqutariinnut susassaqarfik

Ilaqutariinnut susassaqarfimmik pilersitsisoqassaaq, saaffiginnittunut tamanut ataasiusumik. Tassani sullitap sulisut atorfissaqartitatik naapissavaat. Ilaqutariinnut siunnersuisoq ataqatigiissaasuussaaq, sulisullu allat makkuussapput: isumaginninnermut siunenrsorti, perorsaasoq, psykologi immikkullu ilinniagallit allat pisariaqarfiatigut. Matu ataasiinnaq – Ilaqutariit susassaqarfik pillugu maleruagassiortoqassaaq iliuusissatullu pilersaarusiortoqarluni.

Ilaqutariinnermut Pisortaqaqfiup siunnersuut Naalakkersuisunut "anngutissavaa".

Aallartitsivissaq: 1. januar 2010.

Siunnersuut 6. Suliffiit akimorlugit pisussaaffiliisumik pisortartigoortuunngitsumik suleqatigiinneq ilaqutariit – atuarfik – isumaginninnermik ingerlatsivik – ulluunerani paaqqinnittarfik – peqqinnissaqarfik peqatigalugit

1. Pisortatiguunngitsumik suleqatigiinneq – ilaqutariit atuarfillu, isumaginninnermik ingerlatsivillu ulluuneranilu paaqqinniffik.
2. Suleqatigiinnik ajornartorsiutinik ataasiakkaanik samminnittussanik pilersitsineq
3. Ataqatigiissitsisussamik toqqaaneq
4. Pisussaaffiliineq - ersarissaaneq – tamanut nassiunneqassaaq
5. Angajoqqaat meeqqallu ulluat

Siunnersuut 7. Ilaqutariit pillugit ataatsimeersuarneq il.il.

Suliffiit akimorlugit suleqatigiinneq pitsanngorsarniarlugu makku pilersinneqassapput:

- Ilaqutariit pillugit ataatsimeersuarneq
- Suliffiit akimorlugit suleqatigiinnut najukkani pikkorissartitsineq
- Suliffiit akimorlugit suleqatigiit pilersinneqassapput ulluunerani paaqqinnittarfinni, atuarfinnilu meeqqat inuusuttullu, atornerluineq, sumiginnaaneq il.il pillugit immikkut ilisimasalinnik ilallugit
- Suliffiit akimorlugit suleqatigiit qaquguluunniit pilersinneqarsinnaasut
- Assigiinngitsunik suliallit suleqatigiinneq pillugu nuna tamakkerlugu ukiumut ataasiarlutik marloriarlutilluunniit ataatsimiittarnerat
- Aallaqaataaniilli ilaqutariinnik akuutitsineq piginnaanngorsaanerlu

- Suliffiit akimorlugit suleqatigiinnut akisussaasusaaq
- Akisussaasup akisussaaffini naammassisinnaanngippagu naammagittaalliorfissaqarnissaaq

Siunnersuut 8. Uummannarmiusut

Qitiusumik / Najukkani

Inunnik isumaginninnermik ingerlatsivik: Isumaginninneq – Meeqqat – Kulturi – Ilinniartitaaneq – Peqqinnissamullu tunngasut

Inatsisit inunnut tunngasut ataqatigiissarlugit.

Ataatsimiititaliorluni aqqqissuuseriaatsimik nutaamik isumaliuteqartussanik (aqqqissuussinermut ataatsimiititaliaq).

Piffissaaq ataatsimiititaliallu sulinissaa ukiut 10-15.

Siunnersuut 9. Siusissukkut iliuuseqarneq

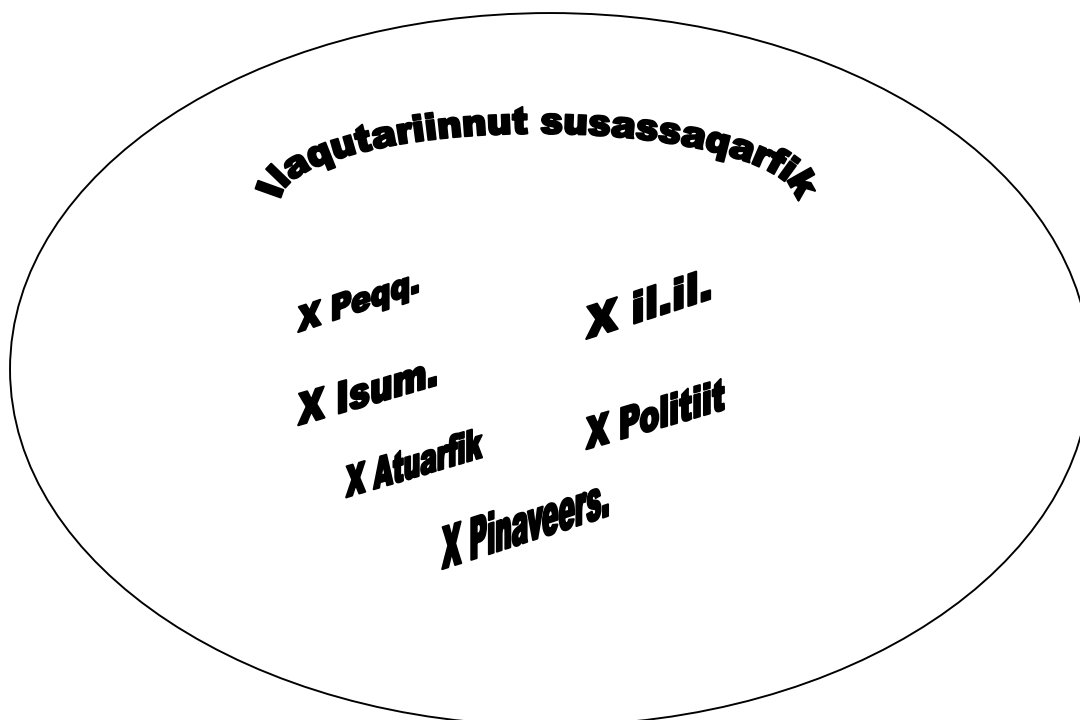
- Siusissukkut iliuuseqartoqassaaq – naartunerup nalaanilu – anaanaasunut ataataasunullu inuusuttunut – suliassat pingaarnersiorlugit.
- Ilaqutariit susassaqaarfinnik pilersitsiortortoqassaaq.
- TV atorlugit qaammarsaanerit / ilinniartitsinerit pitsaannerusariaqarput.
- Naalakkersuisoqaarfimmik pilersitsineq (inunnut pisortaqaarfik)
- Nipangiussisussaataaneq kalaalinngorsarlugu nalunaaruteqartussaanerlu sakkortusillugu.
- Kommuunini "inunnut isumaginninnermik ingerlatsivimmik" pilersitsineq.
- "Inuit pillugit inatsisit" ataqatigiissarlugit.
- Palasit, politiit, utoqqaat suliame akuutillugit.
- Naalakkiisarnermi aqqutsit pisariillisarlugit.

Siunnersuut 10. Siusissukkut iliuuseqarneq erninnginnermi

Qiqitusumik ilaqutariinnermut politikkeqassaaq erseqqissumik, aammalu ilaqutariit meeqqallu pillugit anguniagaqarluni; siunersioqatigiittarnissaaq qulakkeerneqassaaq, "sammisat, anguniakkat suliniutillu" ataatsimoortut, najukkani oqallinnerit aammalu "aningaasanillu eqqarsarpallaarneq atussanngilaq"

Najukkani sutigut tamatigut iliuuseqarsinaaneq periarfissaassaaq, ataatigiissitsisoq, Meeqqanut ilaqutariinnullu politikki aammalu "Astrid"-qassaaq illoqarfinni tamani.

Siusissukkut iliuuseqarneq erninnginnermi:

Ilaqutariinnut susassaqarfimmi siusissukkut iliuuseqarneq arnap erninnginnerani inunnut ataasiakkaanut neqeroorutaassaaq tamanulli aamma periarfissaassalluni, tassa pitsaaliuinnermut atatillugu.

Kommuunit Namminersornerullutillu Oqartussat atatsimoorlutik aningaasartuutit matussusissavaat.

Siunnersuut 11. Ataqtigiissaarineq / Ingerlassiuarnissamillu qularnaarineq

Suliffiit akimorlugit suleqatigiit pitsaanerulersinneqassapput

- Allattutut atuuffiup isumaginninnermik ingerlatsivimmit, atuarfimmit, peqqinnissaqarfimmit, ulluunerani paaqqinniffimmit il.il paarlakaajaattumik aaqqiivigineratigut
- Ataatsimiittarnerit ullut 14 imal. qaammatikkaartumik inissinenrisigut, suliassat oqimaassusaat naapertorlugu
- Ataatsimiinnermi suliassa qarfiup ataatsimiittarfiata atorneqartarneratigut
- Ataatsimiinnermi inuit ajornartorsiummut sammineqartumut attuumassutillit peqataanerisigut
- Akisussaaffimmik agguaassineq pillugu aalajangiussanik imaqarniliornikkut
- Ilaqutariit ilasimasut akuutinneqartalernerisigut
- Suliassap ingerlateqqinnissaanut iliuusissatullu pilersaarusiornissamut piffissanik aalajangersaanikkut.

Siunnersuut 12. Suliat allaffissornerup iluani unitsinnaveersaarlugit

Suliap ukiuni arfinilinni ingerlanneqarnerani aningaasaliissutaasartut qaffanneqarnerisigut.

KANUKOKAp ukiuni arfinilinni suliassaq aallartissavaa makku anguniarlugit

- 1) Isumaginninnermik ingerlatsivinni aalajangersimasumik suleriaatsimik qulakkeerinissaq, suliassat tamarmik suliffiup iluani suleqatigiinnit nalilersorneqartalerlutik: ulut suliffiit arfineq-marluk qaangiutsinnagit suliffiit akimorlugit suleqatigiit suliassamut tunngassutillit aggersarneqartassapput tassanilu aalajangiunneqarluni kina ataqatigiissitsisusasoq suleqatigiissutissalu erseqqissarneqarluni.
- 2) Allatseqarnikkut ikiorserneqarneq
- 3) Sullissisut isumaginninnermilu siunnersortit ilinniaqqittuassapput (immikkoortoq aggorlugu – 3 x ukiut 2)

Aningaasaliissutaasartut qaffanneqassapput suleqatigiit Inatsisartuni politikinerinik sunniinarnerisigut, aalajangiiffigisamik siunnersuut saqqummiunneqarsinanangorlugu upernaakkut 2005-imi ataatsimiinnermi.

Aningaasarpassuit KAKUKOKAmit aqunneqassapput.

Siunnersuut 13. Ataqatigiissitsisoq

Ataqatigiissitsisoqatigiit pilersinneqassapput isumaginnittoqarfimmit, atuarfimmit, peqqinnissaqarfimmit, ulluunerani paaqqinnittarfinnit il.il. Taakku aalajangersimasumik ataatsimiittassapput, ataatsimut akisussaaffiginnillutik ilaasortaalu aalajangiisinnaassuseqarlutik.

Siunnersuut 14. Ataqatigiissaarinermi suleqataaneq

Anguniagaq: Ataqatigiissaarinermi suleqataanissamut ilitserorneqarneq.
Piareersarneq: "Tissaluttoq"
Periuseq: Suliffiit akimorlugit suleqatigiit ataatsimeeriaatsimik ataatsimiinnermilu aqutsinermik pikkorissarnissaannut neqeroorfigineqassapput.
Iliuusiss.pilersaarussiaq: Niuernermik Ilinniarfimmiit iliniartitsisoq suliffiit akimorlugit suleqatigiinnik najukkani pikkorissaassaaq siunersioqatigiissitsillunilu.
Piffissaq atugassaq: Ukiumut ataasiarluni ulluni pingasuni ukiut pingasut ingerlanerini. Taakku malittaannik pikkorissartitsinerit marluk ulluni pingasuni.
Aningaasartassaat: 45.000 kr. ukiumut.

Suleqatigiit saqqummiussaat – iliuusissatut pilersaarusiartaqannqitsut

Siunnersuut A. Ataqatigiissaarisoq

Qitiusumik ataqatigiissaarisoq / - Ataqatigiissaarineq – kommuunini qitiusumilu

1. Maleruagassat erseqqissut paasiuminartullu
2. Aqutsisut pikkorluttut suliassanik agguataarinerluttarput
3. Unittoortitsinaveersaaneq / ingerlassiuarneq ilisimasanillu misilittagaqarneq

Siunnersuut B. Suleqatigiissitsineq Teamwork

Kikut tamarmik nalunngilaat namminneq ilamillu qanoq piginnaaneqarnerat, ataatsimut akisussaafeqarneq imaanngilaq "arlaannaalluunniit akisussaangitsoq", ataatsimut anguniagaqarneq

Siunnersuut C. Iliuseqarsinnaatitsissut

Iliuseqarsinnaatitsissutit qulakkeerlugit ukunani tamani:

- Ilinniartitaanermi
- Siunersioqatigiinnermi
- "Isumassuinnermi aqquusaagassat" "chain of care" erseqqissumik allattukkat

Siunnersuut D. Eqaatsumik periuseqarneq

Eqaatsumik periuseqarneq / Sulissut tamakkerlugit / Akisussaaqatigiinneq:

1. Suliat allaffissornerup iluani unitsinnaveersaarlugit
2. Nukissarunnissaq pinaveersaarlugu - > sulisuik isumassuineq
3. Suliffiit akimorlugit suleqatigiinnermi kikkut tamarmik akisussaaffeqarput. Isumaginninnermik ingerlatsivik pisuutinneqarajuttarpoq.

Nukittorsaaneq (aamma politikikkut) – Isumaginninnermik ingerlatsivimmik - aningaasaqarnermik, ilinniartitaanermik

Ilaqtariit meerartallit pillugit ersarissumik politikkiornissaq pisariaqavippoq najukkani qitiusumillu

Siunnersuut E. Angalasartoqatigiit

Angalasartoqatigiinnik pilersitsisoqassaaq makkuninnga inuttalinnik: Psykologit, isumaginninnikkut siunnersuisunik, meeqqanik paarsisunik, ilinniartitsisunik il.il. Taakku ataatsimoortuussapput, siunersioqatigiitsitsisarlutik, ataqatigiissumik sulisoqarnissaa qulakkeerlugu, ilinniartitsillutik, soorlu immaqa qarasaasiakkut attaveqaat atorlugu.

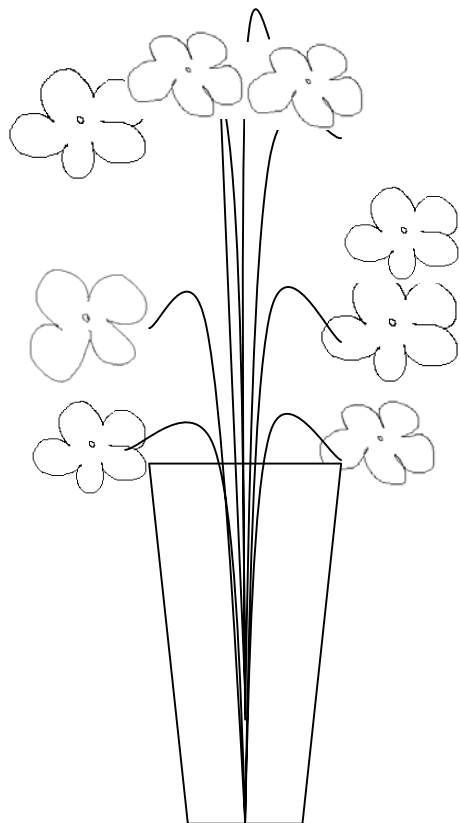
Kommuunini ataatsimoorfiit tassa ilaqtariinnut susassaqarfiit makkuninnga imallit:

- Angerlarsimaffinni paarsisartut, perorsaaniikkut ilaqtariinnillu katsorsaarnermi ikiuisartut
- Isumaginninnermut tunngasunik suleqatigiit
- Ilaqtariinnik katsorsaaneq / ilaqtariit pillugit kisitsisitigut paasissutissat (diagram)
- Siunnersuisarfinni ammasuni
- Isumaginninnermi ilisimatusarnerni – ilisimasani katersinnermi – MIPI-mik ineriartortitseqqinnermi

Kommuunini ataatsimoorfiit nukiit najukkaniittut ilaqtariinniittullu aallaavigalugit sulissapput.

Forslag F. Ataatsimoortumik ilusiliineq, meeraq/ilaqutariit meeraaneq/inuuneq tamaat malittarineqarsinnaanngorlugit

Ernisussiortoq

Meeqqerisoq (sundhedsple.)

PPR

Sullissisoq

Ulluunerani paaqqinnitt. perorsaasoq

Ilinniartitsisoq

Angajoqqaanik ilinniartitsineq – Inuuneq naallugu ilinniarneq

Siunnersuut G. Ilaqutariinnik akuutitsineruneq

1. Nipangiussisussaaneermik ajornartorsiut pinngitsoorneqassaaq
2. Akisussaaqataanerulersitsineq
3. Ataqinninneq / Naligiinneq

Siunnersuutit allat

- TV radiolu atorlugit ilaqutariinnut inuusuttunullu paasititsiniaaneq, suliffeqarfinit peqataaffigineqartoq
- Ataqtigiissaaraluni ataatsimiinnerni peqataanissamut, suleqtigiinnermut il.il. ilitsersuineq –
- Ataqtigiissaarisup meeraq malinnaaffigissavaa naartuuneraniit ilinniagaqalernissaata tungaanut – ”meeraq qitiutillugu” sulineq aallaavigalugu.

- Ilaqutariit, atuarfiup, ulluunerani paaqqinniffiup peqqinnissaqarfiullu pisussaaffigalugu pisortatigoortuunngitsumik suliffiit akimorlugit suleqatigiinnerat
- Meeraq qitiutillugu” sulineq, suliamilu akisussaasup isumagissavaa meeqqap / sullitap akisussaaqataanissaa; pingaaruteqarpoq suliffiit akimorlugit sulinerup qanoq ittuunerata nassuiarneqarnissaa
- Naapittarfimmik, pitsaaliuineramik, siusissukkullu suliniuteqalernermik pilersitsineq
- Suliffiit akimorlugit ”ataatsimoorussamik nukissaatit” pilersinneqarnissaat qulakkeerlugu qitiusumiit inatsisiliornikkut (aningaasartuussutissat assortuussutissaajunnaarlugit)
- Peqqinnerulernissaq naalakkersuinikkikkut pingaartillugu
- Ataqatigiissaarineq: suliffiit akimorlugit suleqatigiinnermi atatsimoortunik maleruagassaqarneq
- Suliffeqarfiit suleqatigalugit TV radiolu atorlugit ilaqutariinnut, meeqqanut inuusuttunullu qaammarsaaneq
- Politikikkikkut aqutsisut suliniutinut aningaasartuutissanik inuttatigullu nukissanik immikkoortitsinissamut piareersimanerat (Sungiffimmi inatsit atuuttoq atorluarnerullugu)
- Najukkani piumassutsiminnik suliniarnermi kajuminneq ineriartortillugu – attaveqaaqatigiilluni suliniutit
- Suleqatigiiffiit uummaarissut suliniutit naammassisaqarneq tunngavigalugu isumaqatigiissuteqarnermik tunngavillit, kommuunini sulisut <-> soqutigisaqaaqatigiiffiit, timersornermi klubbit il.il
- TV / qaammarsaaneq / ilinniartitaaneq – sakkutut atorlugit
- Naapittarfimmik pilersitsineq
- Akisussaaqataaneq pillugu isummamik allanngvineq
- Aningaasartuutit ataqatigiissumik aaqqitat
- Suliamut pikkorissuseq nukittorsarlugu
- Ilaqutariinneq pingaartittuarlugu
- Siammasissumik suleqatigiinneq unittoorumanani
- Nukissat: piffissaq, ilinniartitaaneq, aningaasaqarneq, IT, sulisunik isumassuineq
- Qimarnguiit suliaminnut tunngasunik annertuumik ilisimasaqarmata, pisortat tungaanniit taakkuninnga suleqatiginnikkusunneq annertunerusariaqaraluarpoq, ilaqutariit ataatsimoorluni sullinnissaat eqqarsaatigalugu
- Inuit inoqatiminnik qanimut sullissisut ilaqutariinnik avissaartuutsitsinnginnissartik taakkulu akisussaaffiik arsaarinninnginnissartik mianersuutigilluassavaat
- Qaqiffimmit: Ilaqutariit ikiaroorartumik allanillu atornerluineramik ajornartorsiutillit ataatsimut ikiorneqassappata, atuiunnaarsarfiit ilaqutariinnillu katsorsaaneq aqqusaarneqassapput. Immikkut ilisimasalinnut – attaveqaaqatinut - innersuussinissaq periarfissaasariaqarpoq, pissutigalugu ilisimasat piginnaatitsissutillu killeqartuarmata (soorlu ilaqutariit iluanni allatigullu kinguaassiuutitigut atornerluinerit pillugit) allanittaaq suleqateqarsinnaasariaqarpoq: atuarfimmik, kommuunimik, peqqinnissaqarfimmik.

Immikkoortoq 8 Assigiimmik suliallit inassutaat iliuusissatullu pilersaarusiaat Suliassiissutit saqqummiussallu

Ullut pingajuanni assigiimmik suliallit namminneq siunnersuumminnut iliuusissatullu pilersaarusiarninnut pisussaaffilerneqarput.

Suliassiissut 7 Assigiimmik sulialittut qanoq iliorsinnaavugut? Ilissitut suliallit meeqqat ilaqutariillu pillugit suliffiit akimorlugit najukkani qitiusumillu suleqatigiinnerup qanoq ililluni ineriartorteqqinneqarnissaanut nutarsarnissaanullu peqataasinnaanersut pillugit siunnersuutini allattuigitsi. Ilanngussigittaaq aporfiit qanoq ilillugit anigorsinnaanersi iliuuseqarfigisinnaanersilu

Suliassiissut 8: Taava iliuusissatut pilersaaruseritsi, erseqqissuseritsilu. Qanoq iliuussavisi, kikkut akuutinneqassappat, aningaasat, piffissaq sumiiffissarlu?

Inaarutaasumik ataatsimoorneq

Naggataarutaasumik ataatsimoorluni oqallinnermi oqaloqatigiilluni isumasioqatigiittut ilaqutariinnermik ataatsimut isiginninnerat, pissuserinnissamut tunngaviit kiisalu assigiinnik suliallit siunnersuutaat suliffiillu akimorlugit suleqatigiinnissamik ineriartortitsinissamut nutarsaanissamullu iliuuseqarnissamut pilersaarusiaat saqqummiunneqarput.

Ilaqutariinnermik isiginninneq ataatsimoorussaq

Ilaqutariit peqqissut tassaapput ataatsimoorut inuttut ataasiakkaatut eqaatsumik pissusillit, inissaqartitsisut allanngorsinnaanermullu ammaffiginnittut.

Ilaqutariit peqqissut isumassuisortaata akisussaassutsiminnik, killissaminnik pisassaqarfimminnillu ilisimaarinnittuupput.

Ilaqutariit peqqissut akunnerminni tunngaviummik pisariaqartitaminnik ilisimaarinnittuupput.

Ilaqutariinnik sullissinnermi pissuserinnissamik tunngavinnik isiginninneq ataatsimoorussaq

”Inummik naapitsineq taassuma killiffigisaani”

- ❖ Suliaminut pikkorissumit, ataqqinnittumik, akaarinnittumik, isumassuisumik, ilumoorussisumik paasinnittumillu naapinneqarneq
- ❖ Ilaqtariit tamarmik assigiinnik pisinnaatitaaffeqarlutillu assigiinnik kiffartuunneqarsinnaapput
- ❖ Apeqqutinut inuiaqatigiinnut tunngasunut tamanut isornartorsiuerpalaartumik isummersinnaaneq

Assigiinnik suliallit siunnersuutaat iliuusissatullu pilersaarusiaat

Ulluunerani paaqqinnittarfiit, PPR aammalu atuarfiit pillugit suleqatigiit:

Suliffiit akimorlugit angalasartoqatigiinnik pilersitsisoqassaaq, KIIP-ip IlaPi-llu marluussassaannik. Innuttaasunik ataatsimiisitsisoqartassaaq angalasartoqatigiillu pillugit paasissutissiisoqartarluni.

Angalasartoqatigiit suliasarissavaat pikkorissaanernik, najukkani qitiusumilu piginnaangorsaanernik, suliffiillu akimorlugit pikkorissaanerit ilinniaqqinnerillu immikkoortukkuutaat aaqqissunnerinik isumaginnittarneq. Aningaasartuutissat pingaartillugit isumagineqassapput. Atorfiit akuleriiaartunik suliasaqarfiit pilersinneqassapput. Angalasartoqatigiittaaq suliasarissavaat pitsaaliuinnermut ilinniakkat, innuttaasunik ataatsimiititsinerit – akuutitsineq ilisimasanillu katersineq MIPI qanimut suleqatigalugu ineriartortitseqqinnissaq ingerlatitseqqinnerlu.

Ulluunerani paaqqinnittarfiit pillugit suleqatigiit:

Najukkani pikkorissartarnerit siunnersuutigineqarput:

”Inooqataasutut anersaakkullut atukkanik kingornussisarnerup meeqqap ineriartorneranut sunniutaa”

Tassani siunertaavoq ulloq unnuarlu paaqqinnittarfinni ilisimasat misilittakkallu ingerlateqqinneqarnissaat meeqqat pisariaqartitaat ineriartortarnerallu pillugit ataatsimoorussanik paasinninnerup siuarsarnissaa anguniarlugu kiisalu qitiusumi najukkanilu suliamik ilinniagallit akornanni sulianik ingerlatitseqqittarneq siuarsarniarlugu. Taamaaliornikkut siusissukkut suliniuteqalersarneq ineriartortinneqarsinnaavoq.

Najukkani pikkorissarnerni peqataasassapput suliamik ilinniagallit aammalu meeqqanik inuusuttunillu sullissisut soqutiginnittut allat, soorlu immaqa angajoqqaat.

Najukkani pikkorissaanernut atatillugu innuttaasunik atatsimiititsisoqartassaaq pissuserinneq isummiussimasallu pillugit oqallinnertalinnik.

Taamaaliornikkut siunertaavoq inunnik allatut pissusillit isiginninniartarnerup illuatungilersimaarnissaa taamaaqqaajaanerullu sulissutiginnissaa.

Ulloq unnuarlu paaqqinnittarfiit pillugit suleqatigiit namminneq najukkani pikkorissarnerit suliniutigisassavaat.

Isumaginninnermut tunngasunik suliallit:

Suliffiit akimorlugit suleqatigiinnerup ineriartorteqqinnera – qitiusumik – Ilaqutariinnermut Pisortaqrarfiup ataani inissisimasunik *suliffiit akimorlugit suleqatigiissitaliornikkut*, suliamik ilinniagallit / siunnersortit peqataaffigisaannik.

Taakku suliffiit akimorlugit suleqatigiinnerup ineriartortinnissaa qitiusumik akisussaaffigissavaat, siunnersortit ikiortigalugit illoqarfinni pikkorissaanernik attaveqatigiinnillu pilersitsinertigut, aammalu meeqqat inuusuttullu pillugit suliani siunnersuisarnermikkut.

Najukkani kommuunit tamarmik inuttassatigut allatigullu nukissat (timersornermi siunnersorti, imigassamik katsorsaasartoq, paaqqinniffimmi pisorta) periarfissat qanoq innersut suliffiit akimorlugit suleqatigiinnerup annertusarnissaanut. Ajornartorsiu tip / suliassap suunera aallaavigalugu *attaveqatigiinnik* pilersitsisoqassaaq, soorlu ilaqutariit atornerluisut tunngavigalugit. Suliffiit akimorlugit suleqatigiit akisussaaffimmik annermik tunineqassapput, tamatumuuna isumaginninnermik ingerlatsivik annertunerpaamik akisussaaffeqartinniarnagu. Malitseqartitsisoqartassaaq iliuusissatullu pilersaarusiortoqarluni (skemat, maleruagassat) attaveqatigiinni ilaasortat ataatsimoorussamik akisussaaqataanerisigut.

TSU-mi ilaasortanik pikkorissaanerit:

Suliffiit akimorlugit suleqatigiinnissamut ataatsimiititaliat TSU-p ilaasortai pikkorissarneqartassapput (najukkani). Aningaasat pissarsiarineqassapput aningaasartuutit peqataatitsisunut agguaannerisigut. Siunnersortip avataaneersup pikkorissaaneq pilersaarusiortugulu ingerlatissavaa. Ukiumut ataasiarluni pikkorissartitsisoqartassaaq. Ataatsimiinneq suliffigisap avataani ingerlanneqassaaq.

Isumaginninnermut tunngasunik suliallit allat:

Suliffiit akimorlugit suleqatigiinneq ineriartorteqqineqarlunilu nutarsarneqassaaq makku atorlugit:

- Iliuusissatut pilersaarusiordermi tunngavissaaq

- Akisussaaffimmik suliassanillu agguaassineq
- Ataatsimiinnermi periuseq
- Nukissanik atorluaaneq
- Malitseqartitsineq
- Najukkani suliamik ilinniagallit pisariaqartut
- Suliffiit akimorlugit suleqatigiiaat
- Pikkorissaanerit
- Aporfiit
- Inooqataasutut kingornussaq pillugu ilisimasat amerlanerit

Pitsaaliuineq, timersorneq kulturilu pillugit suleqatigiit:

"Ilaqutariit nukittuut peqqissullu" qulequtaralugu suliffiit akimorlugit suleqatigiinnermi peqqinnerup pingaartinneqarnissaa suleqatigiit siunnersuutitut saqqummiuppaat.

Suleqatigiinnerup imarai kulturi, timersorneq, sunngiffik, suliffik, meeqqat atuarfiat, peqqinnissamut tunngasut, inuiaqatigiit, avatangiisit, iliniartitaaneq, tarneq, inuuniarnermi atukkat isumaginninnerlu.

Iliusissatut pilersaarusiaq

- Soqutigisaqatigiit ullumi atuuttut
- Iliusissatut pilersaarusiaq ersarisoq paasiuminartorlu qitiusumit suliarineqassaaq kommuuninut tamanut innuttaasut peqqissuunissaat anguniarlugu
- Suliffiit akimorlugit suleqatigiit anguniakkat ataatsimoorussat aallaavigalugit sulissapput.
- Atuarfimmi, suliffinni sunngiffimmilu ilaqutariinnut periarfissat assigiissapput.

Meeqqat atuarfiat pillugu suleqatigiit:

1. Suliffiit akimorlugit suleqatigiit atuuttut nutaamik naliliiffigalugit
 - Maleruagassatigut tunngaviit
 - Suleriaatsit
 Isumaavoq pisariillisaaneq tassaasoq suleqatigiinnermik pitsaanerulersitsineq.
2. Attaveqarfik (inuit 1-2) ataqatigiissaarinnermi peqataassapput.

Iliusissatut pilersaarusiaq:

- Ad 1. Suliffiit akimorlugit suleqatigiissitami ilaasortat tamarmik (isumaginninneq – peqqinnissaaq – politiit – atuarfik) peqataaffigisaannik ataatsimiisitsisoqassaaq:
 - Maleruagassat / inatsisit atuuttut sammineqassapput, pingaartumik niangiussisussaataitanermut nalunaartussaananermullu tunngasut

- Ataqatigiissaarisussamik toqqaaneq
 - Suleqatigiinnermi tunngavissanik nutaanik pilersitsineq aallartitsinerlu
- Ad 2. Attaveqarfissanik 1-2'nnik qinersineq pitsaaliuisartunik, ilinniartitsisunik oqaloqatiginnittartunik, ilinniartitsisunillu siunnersuisartunik allanillu tunulequtalinnik.

Atorfillit assigiinngitsut suleqatigiit:

- 1) Imminut periarfissineq (nutaanik) killiliuttakkat akimorlugit eqqarsarnissamut
- 2) Apeqqutit ataasiakkaat assigiinngitsuniit isigalugit aalajangiisarnissamik ilinniarneq
- 3) Pisussaaffiliisumik suleqatigiinnissamut peqqutissanik pilersitsisarneq

Peqqutissat suut:

- 1) Meeqqanut ombudsmandeqarfimmik pilersitsineq
- 2) Inuussutissat peqqinnanngitsut eqqunneqarnerini akitsuusiisarneq
- 3) ...

Ineriartornissamut periusissaq:

- 1) pisorta qarfiup suliaasa 20%-ii suliffiit akimorlugit suliatut taaneqassapput ineriartornissamullu tunngasuullutik. (Nukissanik atuinermik allanngortiterineq)
- 2) Suleqatigiinneq paasissutissanik misilittakkanillu paarlaassueqatigiinnermiit imaqarnerussaaq (suliat naammassisat tunngavigalugit isumaqatigiissut / aningaasarsiat)

Naalackersuinikkut anguniakkat pisorta qarfiit akimorlugit suliassatut piiviusunngortitassatullu ilusilerlugit.

Iliuusissatut pilersaarussiaq:

- 1) Naalackersuisut atorfilittaasa sulinerat pillugu aqqissuussinerup allanngortiternissaanik politikikkut aalajangisoqassaaq qulequtaralugu "qanoq sulinerput".
- 2) Tamatuma kingorna suut suliarinerigut oqaasertalerneqassapput – imarisai allaaseralugit.

Ilinniartitaaneq ilisimatusarnerlu pillugit suleqatigiit:

Inuit atugaannik ilisimatusarfik

- ❖ Ilisimatusarnissamut aningaasat
- ❖ Paasissutissiineq, uppernarsaatit
- ❖ Atuartitsineq

- ❖ Kisitsisitigut paasissutissat
- ❖ Inuit atugaat pillugit ilisimatusarneq allatigut ilisimatusarnertulli pingaartitsigalugu
- ❖ Naliliisarneq
- ❖ Ilisimatusarnermik tusagassiortut
- ❖ Ilinniartut ilisimatusarnissamut tunulequtaat qaffassarneqassapput
- ❖ MIPI – Ataqaatigiissaarineq (aallarniutigalugu -> Ilimmarfik)
- ❖ TAMATTA ataatsimut isiginninneq aallaavigalugu sulissaagut, immikkoortiterata.
- ❖ Suliffiit akimorlugit ilisimatusarnermi attaveqaqatigiit

Iliuusissatut pilersaarussiaq:

- ❖ MIPI qaaqqusisuusaaq inuit pillugit ilinniartut ilisimatusarfiillu kiisalu peqqinnissamik suliallit akornanni ataatsimiinnissamut
- ❖ Qaammatit pingasukkaarlugit ataatsimiittarneq
- ❖ Ilisimatusaatigalugu suliassaq
 - Ilisimasani katersineq
 - Suliffiit akimorlugit suleqaatigiinneq
 - Naliliisarneq
 - Malitseqartitsineq

Ataatsimeeqqaarnermi aningaasartuutissat oqaluuserineqassapput. Ilisimatusaatigalugu suliassaq. Aningaasartuutit 15 mill. koruuninut missiliorneqarput. (Namminersornerusut, KVUG, aningaasaateqarfiit.)

KANUKOKA Kalaallit Nunaannilu Naatsorsueqqissaartarfik suliassaq pillugu suleqaatigiinnik pilersitsissapput, suliassap suliarineqarnera ilutigalugu sulisussanik. (isumaginninnermut tunngasut pillugit kisitsisitigut paasissutissat)

Socialforskningsinstituttimiit professorimik suliassamut ataqaatigiissaarisussamik attartorluni + ilisimatusarnermi ikiortit najukkamiit.

Peqqinnissaq pillugu suleqaatigiit:

Peqqinnissaqarfimmiit inassutigineqarpoq:

- Atorfitik naapertorlugit attaveqaqatigiinnik pilersitsineq
- Piginnaatitsinerimik ineriartortitsineq
- Suliat inernerinik, ajornartorsiutinik, ukumoortumik nalunaarutini aqqiissutissatut siunnersuutinik tamanut saqqummiinerit

Ajornartorsiutit aalajangersimasut – audit.

”- piginneqqaartuunermi pisinnaatitaaffik”, peqqinneq pillugu suleqatigiit siunnersuutiminnut piginneqqaartuunngillat.

”Meeqqat inuusuttullu isumassorneqarnerat”

”Erninermi isumassorneqarneq”

Aqutsisut ataatsimeersuarnerat

Iliusissatut pilersaarutaavoq sapaatip akunnerata tulliani aallartinnissarput!

Pissuserissumik sulinermi pisussaaffiuvoq ilisimatusarnerup inernerisa tamanut saqqummiunneqarnissaat (ass. kalaallit tingulluutaat)

”Dansk selskab til forebyggelse af børnemishandling og omsorgssvig” Københavniimi ataatsimeersuarpoq 24.11.04. www.daspcan.dk

Politikerit suleqatigiit:

Suleqatigiit maluginiarsimavaat *ilaqutariinnut susassa qarfiit* pilersinneqarnissaat arlalissuarnit siunnersuutigineqartoq, tamannalu suliniutigerusuppaat.

Taama suliniarnermi ilaqutariit ataqqineqarnissaat eqqaamaqquneqarpoq.

Inatsisinut tunngasut aningaasassa qarnerlu qulakkeerneqassapput, pisorta qarfiillu akimorlugit sulisoqassaaq.

Ilaqutariinnermut politikkip piviusunngortinneqarnissaa qulakkeerneqassaaq.

Iliusissat pilersaarusiaq

Oqaloqatigiillu isumasioqatigiinnermi sammineqartut Inatsisartut Ilaqutariinnermut

Peqqissutsimullu ataatsimiititaliaata tullianik ataatsimiinnissaani oqaluuserineqassapput.

Isumassarsiat KANUKOKA-mit katalogiliarineqassapput.

Paasiniarneqassaaq inatsisitigut periarfissat qanoq innersut, aningaasartuutissallu allat qanoq ililluni pissarsiarineqarsinnaanersut.

KANUKOKA’p tullissaanik ataatsimeersuarnerani Ilaqutariinnut susassa qarfiit immikkut oqaluuserineqassapput.

Suleqatigiit nalunaarutigaaq inatsisartut ataatsimiititaliaanni ilaasortat ataatsimoorlutik ilaqutariinntu susassa qarfiit pillugit suliniut Inatsisartuni saqqummiukkumaaraat.

Siunnersuutit allat:

Suliffiit akimorlugit suleqatigiit atuuttut nutaamik nalliliiffigineqassapput maleruagassatigut ataatsimeeriaatsikkullu tunngaviit eqqarsaatigalugit (pisariillisaaneq = suleqatigiinneq pitsaaneq)

Attaveqarfeqarnermik (kontaktperson) aaqqissuussineq: inuit 1 – 2 ataqatigiissarinermi peqataassapput.

Iliuusissatut pilersaarussiaq:

- 1) Suliffiit akimorlugit suleatigiissitani ilaasortat tamarmik atatsimiisinnerqarnerat (isumaginninneq, peqqinneq, politiit, atuarfik) maleruagassat / inatsisit atuuttut misissorlugit (nipangiussisussaataitaaneq aamma nalunaartussaataitaaneq), ataqatigiissarisumik toqqaaneq suleqatigiinnermilu najoqqutassat nutaat pilersinnissaannut suliamik aallartitsineq.
- 2) Attaveqarfinnik marlunnik toqqaaneq (1-2), tunulequtaralugit pitsaaliuinermik suleqatigiit, ilinniartitsisut oqaloqatiginnittartut, trinlederit/ rådgivningslærerit il.il.

Najukkani qitiusumillu suliffiit akimorlugit suleqatigiinneq nukittorsarneqassaa imaaliornikkut:

- Siusissukkut suliniuteqarnertigut (nalunaarnissamik pisussaaffik saakkortusillugu)
- Sulisut iliniarsimasut aalajangiisinnaatitaassusillit, taamalu suliat sukkanermik ingerlanneqarsinnaalersillugit
- Sulisunik atatitsiinnarniarneq / isumassuineq / nukissat amerlillugit
- Ataqatigiissarineq / attassiuarnissamut qulakkeerineq

Ilaqutariinnut susassaqarfinnik suliniut:

- nakorsaq/peqqinnissamik sulialik ingerlatsivimmi piffissap ilaani atorfilik
- avataaniit aningasalersorneqarneq
- SSPK akuutillugu
- Iliuusissatut pilersaarut: juullertinnagu

Isumassanik eqiterivik (aallartereerpoq)

- Suliniut maannakkorpiaq ingerlanneqartut
- Attaveqatigiinnermut akisussaaffik pingaarneq "ingerlatsivinni" tamani samisat ataatsimoorussat pillugit ataatsimeeqatigiinenrit (soorlu soraarnerussutisianut tunngasut)

Ilanngussaq A Peqataasut allassimaffiat

Suliat

Isumaginninnermik suliallit:

• Clara Olsen	Isumaginninnermut siunnersorti	Sisimiut
• Ingelise H. Olsen	Isumaginninnermut siunnersorti	Aasiaat
• Tine Stephensen	Psykologi	Qaqortoq
• Helene Janson	Psykologi	Maniitsoq
• Marie Pedersen	Nuup pigisaani aqutsisoq	Nuuk
• Vivi Huusum	Ilaqutariinnut siunnersuisoq	Nuuk
• Vittus Poulsen	Isumaginninnermut siunnersorti	Narsaq
• Aannguaq Poulsen	Isumaginninnermut siunnersorti	Nanortalik
• Bjarke E. Isaksen	Isumaginninnermut siunnersorti	Qaqortoq
• Bertha Kreutzmann	Socialchefi	Qeqertarsuaq
• Karla Egede Bisgård	Socialchefi	Narsaq
• Knud Sloth	Socialchefi	Tasiilaq
• Kristine Reimer	Pisortap tullia	Aasiaat
• Ann Andreassen	Meeqqat angerlarsimaffiat	Uummannaq
• Karen Wilcke	Imm. pisortaq, Røde Kors Børnehj.	Nuuk
• Else Trolle Lund	Pisortaq, Inuusuttut Inaat	Qaqortoq
• Regine Enoksen	Qimarnguinni siul. / SQK	Sisimiut
• Kristine Jensen Mørch	Qimarnguimmi pisortaq	Nuuk
• Matta Thorin	Qimarnguimmi pisortaq	Aasiaat
• Jensigne Biilmann	Angerlarsimaffimmini paarsisartog	Tasiilaq
• Jarte Willumsen	Utoqqaat Illuanni pisortaq	Paamiut

Peqqinnissaqarfik:

• Bente Juel	Peqqissaasoq	Ittoqqortoormiit
• Hanne Holm Holland	Peqqissaasoq	Maniitsoq
• Laura Jakobsen	Peqqinnissamut ikiorti	Nanortalik
• Lissy Rasmussen	Peqqissaasoq	Uummannaq
• Kate Davidsen	Peqqinnissamut ikiorti	Ilulissat
• Ejla Størup	Juumooq	Qaqortoq
• Gunver Persson	Ernisussiortuuneq	Nuuk
• Lene Jespersen	Imm. peqqissaasoq	Paamiut
• Judithe Lindberg	Peqqinnissamut ikiorti	Narsaq
• Henning Sloth Pedersen	Nakorsaq, Nakorsiartarfik	Nuuk
• Lars Klenow	Nakorsaaneq	Qaqortoq
• Fatuma Ali	Nakorsaaneq, A1, DIH	Nuuk

• Else Thygesen	Peqqissaasoq, DIH	Nuuk
• Sherida Battersby	Peqqiss. ilinniartitsoq, PI	Nuuk
• Birgit Niclasen	Nakorsaq, nakorsiartarf.	Nuuk
• Inge Rahbæk Holm	Pisortaq, Qaqiffik	Ilulissat
• Ellen Fencker	Suleqataasoq, Qaqiffik	Nuuk

Pitsaaliuineq:

• David Qujakitsoq	Pitsaaliu. siunnersorti	Qaanaaq
• Astrid Olsen	Peqqissaasoq	Ilulissat
• Bolethe Steensgaard	Pitsaaliu. siunnersorti	Narsaq
• Ânise Svane Johansen	Pitsaaliu. siunnersorti	Sisimiut
• Anne Marie Henriksen	Isum. siunnersor.pisortaat	Upernavik
• Jess Svane	Pitsaaliu. siunnersorti	Qasigiannuguit
• Line Dalentoft	Pitsaaliu. siunnersorti	Nuuk

Kulturi & ilinniartitaaneq & Sunngiffik:

• Jens Korneliussen	Atuarfiup pisortaa	Nanortalik
• Kattie Egede Motzfeldt	Atuarfiup pisortaa	Narsaq
• Ejnar Lyberth	Atuarfiup pisortaa	Maniitsoq
• Kunuunnguaq Fleischer,	Meeqq. Kulturi. Ingerlats. pisortaq	Uummannaq
• Jarl Jensen	Atuarfiup pisortaa	Ittoqqortoormiit
• Juliane Ludvigsen	Atuarfiup pisortaa tullersortaa	Kangaatsiaq
• Sara Skifte Lynge	Inerisaavik	Nuuk
• Ann Nymark	Psykologit pisortaat, PPR Midt	Nuuk
• Inuk Bourup	Psykologi, PPR Midt	Nuuk
• Sara Abelsen	Isum. siunners. PPR Nuuk	Nuuk
• Makka Johansen	Timersornerm. siunnersorti, GIF	Nuuk
• Peter Fr. Gedionsen	Kulturrådimi siulittaasoq	Aasiaat
• Inge Olsvig Brandt	Kulturrådimi ilaasortaq	Nuuk
• Gitte Tróndheim	Ph.D.-mut ilinniartog, Ilisimatusarfik	Nuuk
• Henriette Frederiksen	Immikk. pisortaq, SPS	Ilulissat
• Martha Lund Olsen	Pisortaq, ISI	Nuuk
• Frederikke Zeeb	Faglæreri, ISI	Nuuk

Meeqperivinnut allaffeqarfik

• Jenny Nikolajsen	Perors. siunnersorti, ull. paaqq.	Nuuk
• Dorte Skade	Pisortap tull., meeqq. "Aaqa"	Upernavik
• Sofie Poulsen	Pisortap tullersortaa, meeqq.	Nanortalik
• Bodil Rasmussen	Pisortaq, meeqperivik	Tasiilaq

Politikerit atorfilittaallu

KANUKOKA

- Agnethe Davidsen Siulittaasup tullia
- Martha Labansen Pisortaq
- Kisea Bruun Siunnersortaaneq

Inatsisartut Ilaqutariinnermut Peggissutsimullu atatsimiititaliaat

- Isak Davidsen Siulittaasoq
- Agathe Fontain Siul. tullia
- Enos Lyberth Ilaasortaq
- Astrid Fleischer Rex Ilaasortaq
- Godmand Rasmussen Ilaasortaq

Kulturimut, Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermut, Ilageeqarnermullu Pisortaqarfik

- Flemming Horsfeldt atuartitsinerm. inspektøri
- Christian Tidemand Siunnersorti

Peggissutsimut Pisortaqarfik

- Søren Rendal Pisortaq
- Sofie Jessen Siunnersorti
- Anne Cathrine Lefevre Siunnersorti

Ilaqutariinnut Pisortaqarfik

- A sii Chemnitz Narup Naalakk. ilaasortaq
- Tukummeq Qaavigaq Naalakk. allatsi
- Bo Gatzwiller Pisortaq
- Tabithe Kristensen Allffimmi pisortaq
- Stina Mølgaard Siunnersorti
- Conni Gregersen Psykologi
- Andu S. Olsen Siunnersorti
- Nina Banerjee MIPI

Aaqqissuussisut

- Juana Petrussen Free-lance
- Kirsten Olesen Ilaqutariinnermut Pisortaqarfik
- Tine Pars Free-lance
- Helle Hammeken Free-lance

- Jakob Hardtmann Hansen Inats. ilaqtariinnermut peqqissutsimullu ataats. allatsi

Ilanngussaq B

Ingerlanissamut pilersaarut

Marlunngorneq:

08:30-09:00	Nalunaarsuineq, mappinik il.il. agguaneq, nanginnera
09:00-09:20	Tikilluaqqusineq, aamma pineqartumik ammaaneq Ilaqutariinnermut Peqqinnissamullu Naalakkersuisumit Asii Chemnitz Narup´imit
09:20-09:30	Oqaloqatigiiffiusumik naapeqatigiinnissaq pillugu nassuiaaneq, saqqummiussissalluni Juana Petrussen
09:30-12:30	Ilaqutariinni qanga paasinnillunilu isiginnineq - aamma susassaqrariusut pineqartunut isummersortarnerat Pineqartunut sammisumik suliaqarnermi ileqqorisaarnissatigut tunngavigisassat – paasisatigut aamma suliatigut, tamakkulerisunit saqqummiussineq Ilaqutariittut ataatsimoorussamik paasinnittaatsimik aamma ileqqorissaarnissatigut tunngavigisassanik oqaasertalersuineq, akuleriiaarlutik suleqatigiissitanit
12:30-13:30	<i>Hotel Godthåb´imi ulloqqeqqasiorneq</i>
13:30-14:30	Ilaqutariittut ataatsimoorussamik allatut paasinnittaaseqarsinnaaneq pillugu nassuiaaneq aamma ileqqorissaarnissatigut tunngavigisassat
14:30-15:30	Meeqqat ilaqutariillu pillugit - suliaqarfiusut killingi akimorlugit - najukkami aamma qitiusumik oqartussaaffinni ullumikkut killiffiusut, sulianut pineqartunut sammisaqartunit
15:30-15:45	Peqataasut ilaqutariittut ataatsimoorussamik paasinnittaatsimik aamma ileqqorissaarnissatigut tunngavigisassanik namminneq saqqummiussinerat
15:45-16:25	Sulianut sammisaqartut suleqatigiinneq ullumikkut pisartoq pillugu nassuiaanerat

Pingasunngorneq:

09:00-09:40	Meeqqat ilaqutariillu pillugit - suliaqarfiit killingi akimorlugit suleqatigiinnermut atasumik – pingaaruteqarnerpaanik ataatsimoorussamik najoqqutarisassat
09:40-11:25	Meeqqat ilaqutariillu pillugit – suliaqarfiit akimorlugit suleqatigiittoqartarneranik pitsaaliuinissaq nutarterinissarlu
11:25-11:50	Inuiaqatigiit peqqinnerat meeqqanit isigalugu, oqallisissiatut tunngavissiaq nakorsamit Birgit Niclasen´imit
11:50-12:00	Peqataasut assilisinnerat
12:00-13:00	<i>Hotel Godthåb´imi ulloqqeqqasiorneq</i>
13:00-14:55	Suliaqarfiit killingi akimorlugit suleqatigiinnerup pitsanngorsaatisassaaniq nutaartassaanillu saqqummiussineq,

akuleriiaarlutik suleqatigiissitanit

14:55-15:30

Kulturimut sammisumik ilanngutassiineq

Sisamangorneq:

09:00-11:00

Sulianut sammisaqarlutik suleqatigiissitat allallu suleqatigiissitaliat suliaqarfiit killingi akimorlugit suleqatigiinnerup porsaaviginissaa pitsaanerulernissaalu pillugit inassuteqaataat iliuusissatullu pilersaarusiaat

11:00-11:50

Inassuteqaatit aamma iliuusissatut pilersaarusiat saqqummiunneqarnerat

11:50-12:50

Hotel Godthåb´imi ulloqqasiorneq

12:50-14:00

Naliliineq

18:00

Hotel Godthåb´imi nereqatigiinneq